

SNOVANJA

Kranj, 24. junija 1975 št. 3. — I. IX.

Glasbeno šolstvo

Kot fraza bi lahko zvenela misel, da je kultura spričevalo vsakega naroda. Ne bom ponavljal mnogih znanih resnic, ki to potrjujejo. Med umenostnimi panogami je najbolj razširjena glasba. Ni naključje, da se je prav naša družba trudila približati glasbo vsem slojem prebivalstva. Zato je ustanovila v Sloveniji skoraj 50 glasbenih šol, ki so postale osnova za kadre v amaterski in profesionalni glasbeni kulturi. Vendar so imele te šole različne pogoje za delo, večini pa so bile skupne podobne težave, o katerih žal še zdaj moramo govoriti kot o težko premostljivih ovirah. Le malo učilnic v glasbenih šolah je takih, da zaslužijo to ime. Oprema je skromna, dostikrat zastarela in povsem neprimerna. Podobno je z glasbili in knjižnico.

Še posebne težave so glasbene šole doživljale, ker nikoli niso mogle dobiti dovolj učiteljev. Vse, kar zadeva glasbeno kulturo na Slovenskem, je zastavljeno tako, da ta poklic ni posebno privlačen. Status profesionalnih glasbenih ustanov, opere, filharmonije, orkestrrov, zborov itd. je nekako negotov, sistemsko premalo urejen in trden. Strokovni kader teh ustanov pride iz glasbenih šol (glasbene šole, srednja glasbena šola, akademija za glasbo), ki pa so v podobnih razmerah. Sistem šolanja teh kadrov ni najboljše rešen, zato se vse skupaj vrti v začaranem krogu. Posebej je treba poudariti, da gre otrok po končani osemletki lahko na vsako srednjo šolo, ne da bi za to poleg osnovne šole moral imeti še kakšno dopolnilno izobrazbo, le na srednjo glasbeno šolo ne more, če si ni pravočasno pridobil potrebnega in predpisanega znanja na glasbeni šoli. To je dostikrat vzrok, da se nekdo, ki se v 5. ali 6. razredu osnovne šole odloči za glasbeni poklic, praviloma mora usmeriti drugam.

Glasbene šole opravljajo pomembno delo pri oblikovanju mladega človeka, prihodnjega soustvarjalca družbenega razvoja. Ne gre samo za plemenitenje glasbenega estetskega čuta, pač pa za proces, ki otroka zelo izrazito navaja k vztrajnemu in kontinuiranemu delu, pri čemer naj pridobi čimveč delovnih navad, si izbrusi smisel za natančno, a hkrati ustvarjalno udejstvovanje. Posebno pomembno je kolektivno muziciranje, kjer zgodaj v praksi spoznava resničnost gesla Vsi za enega, eden za vse!. Dejavnost glasbenih šol praviloma predstavlja tudi lep, ponekod izrazito velik delež v kulturnem življenju okolice, čeprav to niti ni njihov osnovni namen. Zato je toliko bolj pohvalno, da se kljub težavam vključujejo v to družbeno dejavnost. Ni pa realno od njih pričakovati, da bi zapolnile številne vrzeli na tem področju, ne le zaradi

zasedenosti maloštevilnega kadra in pomanjkljivih materialnih možnosti; upoštevati je treba, da šole nastopajo z otroki, ki so učenci osnovnih in srednjih šol, kjer so že tako zelo zaposleni. Med učitelji, ponovimo še enkrat, da jih je premalo, je precej takih, ki se na delo vozijo iz bolj ali manj oddaljenih krajev. Zato je priprava in izvedba nastopov dodatna in pravzaprav praviloma neplačana obremenitev. Šole seveda nimajo vozil, ne morejo si privoščiti številnih avtobusnih posebnih voženj, zato za prevoz učencev in glasbil največkrat poprosijo starše. Prav je, da jim damo priznanje za njihovo pomoč, brez katere posameznih nastopov, posebno gostovanj, ne bi mogli izpeljati.

Godbeniki v profesionalnih orkestrih in zborih, glasbeni strokovnjaki, pedagogi, dirigenti, solisti — vsi so seveda svoje znanje pridobili v glasbenih šolah. Tudi v amaterskih godbah je največ takih, ki so hodili po osnovno znanje igranja na različna glasbila v bližnjo glasbeno šolo. Zadnje čase se vse več mladih pihalcev, še učencev, vključuje v godbe. Sodelovanje godb in šol bi bilo lahko oziroma bi moralo biti še tesnejše, vendar je tudi tu ovira v pomanjkanju primernih pedagogov. Pouk v glasbeni šoli poteka v popoldanskim in večernim urah, tako učitelji v istem času ne morejo sodelovati z godbo, saj niti vse obvezne šolske dejavnosti dostikrat ne morejo opraviti.

Tudi v amaterskih zborih je nekaj pevcev, ki so bili prej gojenci glasbenih šol. Pridobljeno glasbeno znanje jim prav gotovo pride prav, tako njim kot zborom v celoti.

Vendar bi moralo biti med amaterskimi poustvarjalci še mnogo več takih, ki bi s strokovnim znanjem, kakršnega jim lahko nudi glasbena šola, pripomogli, da bi se raven izvajanja dvignila iz sedanjega povprečja. Predvsem pa bi jih morali voditi strokovno dovolj usposobljeni dirigenti. Le-teh pa ni kot tudi učiteljev glasbenih predmetov ni. V poklicnih ansamblih prav tako primanjkuje godbenikov, med solisti v Operi in drugod ni dovolj naraščaja. Med učenci glasbenih šol je dosti takih, ki bi bili sposobni in pripravni za tako poklicno usmeritev, vendar se jih malo (v Ljubljani tudi trdijo, da premalo!) odloči zanjo. Vzroki so različni. Eden od njih je tudi dejstvo, da smo skrčili obseg glasbenega pouka v osnovni šoli. S tem smo na manjših šolah otežili zaposlitev pedagoga. To je seveda omajalo poklicno zanesljivost. Nekaj podobnega se lahko zgodi glasbenim šolam. Razumljiva je zahteva Zveze društev glasbe

Nadaljevanje na zadnji strani

Mož brez dlake na jeziku

»Res učasih zavpijem čez hrib, ampak nikoli zlonamerno, vedno le v upanju, da bo drevje z naše strani postalo bolj zeleno kot je zdaj,« pravi dramatik Igor Torkar

»Priimek Torkar sem vzel iz nekega Kosovelovega verza, Igor pa po zvenu in kombinaciji črk najbolje sodi zraven,« pojasnjuje.

Brž dodajmo, da je 61-letni Ljubljčan, sicer rojen v Kostanjevici na Krasu, leta 1941 diplomiral iz kemije. Je torej inženir, tehnik in literat obenem.

»Nemara bo zvenelo čudno, ampak medtem ko so možgani premlevali formule, je bilo srce vdano teatru, književnosti. Predvsem, veš, sem želel ustreči materi, ki je vztrajno trdila, da kulise in šminka niso zame, da se s tem ubadajo, le bolj sumljive, lahke bohemске eksistence' in podobno. 'Za hec' sem ji nato prinesel domov lepo, 'okranceljano', uokvirjeno diplomu, težko pričakovani dokaz sinove zrelosti in resnosti – ter potlej veselo zajadral v 'bohemstvo',« pripoveduje živahni, porjaveli, belolasi Torkar, sovražnik kravat in poškrabljenih srajc, po navadi potisnjen v usnjeni jopič in udobne »roraste« hlače.

Igor Torkar. Najbrž jih je malo, ki bi ga ne poznali, ki ne bi vsaj kdaj slišali zanj. Če ne neposredno, pa prek televizijskega zaslona ali prek ocen posameznih premier v poklicnih gledališčih ter na podeželskih odrih. Pisec je dramatik in režiser, čigar poslanstvo in vloga sta težko določljiva; hvaljen in grajan, napadan in branjen hkrati ubira svojo pot ter zasleduje zelo natanko načrtane cilje, v katerih zavzemajo Ljudje, Ljudje z veliko začetnico, zmeraj osrednje mesto. Dejal bi, da najraje sega v drobne probleme, da neprikrito in pogumno slika sodobnost, slika življenje, ki ni nikoli prikazano samo belo ali samo črno. Zadnje čase, kot dedič in realizator Severjeve ideje podiranja kvarnih elitističnih pregrad ter o nujnosti približevanja kulturnih dobrin najširšemu krogu občanov, uspešno pomaga poljanskim in škofjeloškimi amaterskim ansambli. Skupaj so naštudirali Ravbarskega cesarja (dramatizirano Tavčarjevo povest Kuzovci), satiro Vstajenje Jožefa Svejka in, pred nedavnim, množični recital Kurent, posvečen 30-letnici osvoboditve.

»Pri amaterjih dosti pogosteje zasledim preprosto ljubezen do igranja kakor pri profesionalcih. Vmes skoraj ni groznih, 'umetniških uradnikov' – in tudi občinstvo, ki obiskuje njihove predstave, je bolj pristno, iskreno, sposobno poglobljanja v čar dogajanj. Odmev Ravbarskega cesarja, denimo, je segel do poslednje hribovske vasice v okolici Poljan in ako smo navdušili, razvneli le dva, tri grčave kmete, sta naš namen in smoter izpolnjena. Umetniku ni treba nenehno težiti k vledenjanju, k spreminjanju sveta. Dovolj je, da gledalce prisili k žlahtnemu razmišljanju; dovolj je, če jim ponudi trenutek notranje sreče in zadovoljstva...«

»SRCE ME JE ZMERAJ VLEKLO K TEATRU«

Pravzaprav mu je ime Boris Fakin. Pseudonim Torkar si je nadel še kot študent, kot mlad, v očeh predvojnih oblasti nevaren revolucionar in levičar.

Že spomladi 1934 je Torkar začel objavljati pesmice v Sodobnosti in Modri ptici. V Sodobnosti so mu poleg ostalega priobčili poglobljen prispevek o nezavidljivih razmerah v Halozah in Slovenskih Konjicah. Intenzivno je sodeloval v naprednem študentskem gibanju ter bil celo podpredsednik odbora za izgradnjo univerzitetne knjižnice in kemijskega inštituta. Dolgo je urejal avantgardni list »1551« (letnica spočetja prve slovenske knjige). On in njegovi sodružniki Lev Modic, brata Šega, Uroš Kraigher, Vlado Vodopivec, Jože Zemljak in drugi so ustanovili tudi znani Slovenski klub.

»Februarja ali marca 1941 je izšla moja knjiga Blazni Kronos, zbirka satiričnih sonetov, popestrena z duhovitimi ilustracijami Nikolaja Pirnata. Po treh tednih sem od tajnih zaupnikov dobil obvestilo, da jo je ban dr. Natlačen spričo, 'nesprejemljive' in 'škodljive' vsebine ukazal zapleniti. 24 ur pred izvršbo smo na kolesih prekrizarili Ljubljano ter iz knjigarn pobrali

Skulptura VII.

večino izvodov. 'Pod roko' so se nato prodajali kot najredkejša poslastica, kajti vest o Natlačenovi odločitvi je predstavljala neverjetno učinkovito reklamo,« razlaga nasmejani intervjujanec.

»EH, TI KRITIKI!«

Potem je izbruhnila vojna. Igorja sta revolucionarna usmerjenost in domoljubje kajpak nemudoma pahnili v vrsto OF. Italijani so ga dvakrat zaprli, toda obakrat se je srečno izvlekel. Pomagal je voditi ilegalni zbirni center zimskih potrebščin za partizane v šoli na Viču ter vzdrževal stalne stike s sorodno postojanko Ladota Košaka v gostilni v sedanji Čopovi ulici, kjer so – mimogrede rečeno – zanesljivim strankam skrivoma izpod točilne mize, delili Torkarjevo epsko pesnitev Kurent.

»Jeseni 1943 me je nekdo izdal Nemcem. Pristal sem v koncentracijskem taborišču Dachau, svobodo pa dočakal v Sachsenhausnu nad Berlinom; demoralizirani stražarji so nas gnali proti zahodu, v naročje Američanov, vendar smo ponoči, maja 1945, pobegnili v sovjetsko cono. V Ljubljano sem se vrnil junija – in takoj prevzel položaj generalnega direktorja direkcije kemične industrije Slovenije...«

Burno obdobje obnove in utrjevanja mlade, neodvisne države Torkarju ni prizanašalo s preizkušnjami. A držal je, potrjujoč sebe v neutrudnem ustvarjanju, v pisanju in snovanju dramskih tekstov: trije so doživeli krst v SNG (Svetloba sence je posvetil 25-letnici nastopanja zvestega prijatelja in tovariša, pokojnega Staneta Severja), 5 v Mestnem gledališču, 5 na televiziji... Ena zadnjih mojstrov, jedka aktualna farsa Revizor '74, še vedno buri duhove poklicanih in nepoklicanih razsodnikov, ki v svojih recenzijah nikako nočejo pritegniti vzhicenu javnosti.

»Eh, ti kritiki!« rad potarna Igor. »Najmanj 70 odstotkov tozadevnih slovenskih kruhoslužcev v najrazličnejših sferah kulture smemo označiti z naslednjim, malce robotim epigramom:

Ne more kritik prida biti,
je spred en, k'
je zad en, k',
na sredi so pa same, riti'.

Ne, ni zloben, tale inženirski bohem ali bohemski inženir, kakor pač komu ustreza. Le zvrhano mero trpkih izkušenj si je nabral. Prisluhnjimo, kaj pravi.

»MANJKA NAM CANKARJANSKEGA POGUMA«

»Poldrugo desetletje nazaj so pri MGL razpisali anonimni natečaj za izvirno domačo dramo. Zaviti v psevdonim Ivan Petkovšek sem jim poslal delo 'Pisana žoga', povzetek resnične tragedije treh ilegalcev, dekleta in dvojice fantov. Premočno je zmagala in dokler se ni razkrilo, kdo dejansko stoji zadaj, so ji vsi peli bleščeče hvalnice. Potlej je, kot bi odrezal, zavládala kritično-kritična tišina. Izvoljeni so očitno potrebovali krajši predah, saj je kasnejše grmenje, razsajanje in kamenjanje nesramnega Torkarja' bržkone terjalo hude mentalne napore. Manjkalo ni niti obtožb, da v nagrajenem besedilu predrzno žalim OF in blatim podobo borcev NOV.

No, taisto 'Pisano žogo' je do danes uvrstilo v repertoar 43 jugoslovanskih poklicnih gledališč, kar pomeni absolutni državni rekord. In presneta smola! – ponekod v južnih republikah so jo predvajali celo v počastitev važnih jubilejev, ob obletnici SKOJ, ob rojstnem dnevu maršala Tita itd.»

Upokojitev je Igor Torkar dočakal kot redni predavatelj tehnologije likovnih

Skulptura X.

materialov na ALU. Spretno je združeval kemijo in likovno dejavnost, ki sta sintetizirani v neštetihih kipih in platnih bivših učencev profesorja Borisa Fakina.

»A o krizi v umetnosti naj navržem kakšno brihtno?« je pisatelj v ironičnem tonu povzel vprašanje, s katerim sem skušal najin pomenek speljati v mirnejše vode. »Umetnost ni v krizi, v krizi so umetniki. Dejstvo je, da mnogi bolehalo za pomanjkanjem pristnosti, za inspiracijskim uboštvo. Raje se zatekajo h kraji zamisli, k plagiatorstvu, k uvoženim 'modnim šokom', ki ne šokirajo nikogar. O ne, nisem zoper zdravo eksperimentiranje in iskanje svežih pristopov. Tudi zoper zgledovanje in oplajanje pri tujih vzornikih nisem. Če smo namreč umetniki, čebule, je koristno, da obredemo čim več cvetov. Ni pa pametno, če načrpano tekočino premaglo izpljunemo. Morali bi jo najprej oplemeniti, požlahtniti, pretvoriti v strd in šele nato servirati potrošniku, ki ni vaju česarkoli že.

Nadaljnji vzrok krize vidim v splošnem pešanju poguma. Vztrajno, ponižno, oportunistično bežimo v basni in v zgodovino. Cankarjanska odkritost in konkretnost sta silno redki kvaliteti. Kdo, na primer, je danes zmožen naravnost napisati, da so gospod minister, gospod svetnik, gospod župan ali gospod poslanec zagrešili to in to neumnost, krivico, napako ali nerodnost?«

»ČLOVEKA IŠČEM, NE LEGITIMACIJE!«

»Igor Torkar, kakšna osebnost ste? Kaj se skriva onkraj zunanega oklepa pikrosti,

iskrivosti, onkraj lupine, ki ne utegne zadržati prikipajoče energije? Ste blag, trd, oster, čustven, racionalen, ste sanjač ali realista, svetovljan ali zapečkar? Skratka – odmaknite pokrov, da bomo poškilili podenj!«

Ni takoj odgovoril. Obstal je in tuhtal, zazrt vase. Potem je iz spomina privlekel lik šolnika Luke Zajca, prikazanega v Revizorju '74, lik brezkrvnega, mlahavega, plašljivega, nekako neuvrščene kimavca.

»Jaz – jaz sem vedno skušal biti Lukovo nasprotje, skušal sem biti uvrščen. Uvrščen v blok zanesenjakov, ki hočejo resnici, zlasti umetniški resnici, priboriti pravico do življenja, ji izposlovati prostor na soncu. Navzlic številnim razočaranjem, navzlic ugotovitvam, da je homo sapiens neredko nevreden naziva humano, razumno bitje, mi moj prirojeni optimizem nenehno šepeta, naj ne obupam. Izgubil pa sem nekdanje iluzije: ne zanimajo me več razne diplome, izkaznice in članstva zanima me izključno človek. Poznam posameznike, opremljene s kupom zvenceh nazivov in funkcij, s priznanji, plaketami in legitimacijami, a niso nič prida. In obratno: poznam dosti preprostih, 'neuglednih' mož in žena, ki jih odlikujejo modrost, klen značaj in dobrota. Ker sem po naravi kolerik, včasih zavpijem čez hrib. Ampak nikdar zlonamerno, vedno le v upanju, da bo dreveje tostran planine v bodoče bolj zeleno kot je, da ga bomo bolj varovali pred zajedalcí – da bosta torej tale naš socializem in demokracija končno enkrat rešena mramorjev in voluharjev.«

I. Guzelj

Akademski kipar Cene Ribnikar

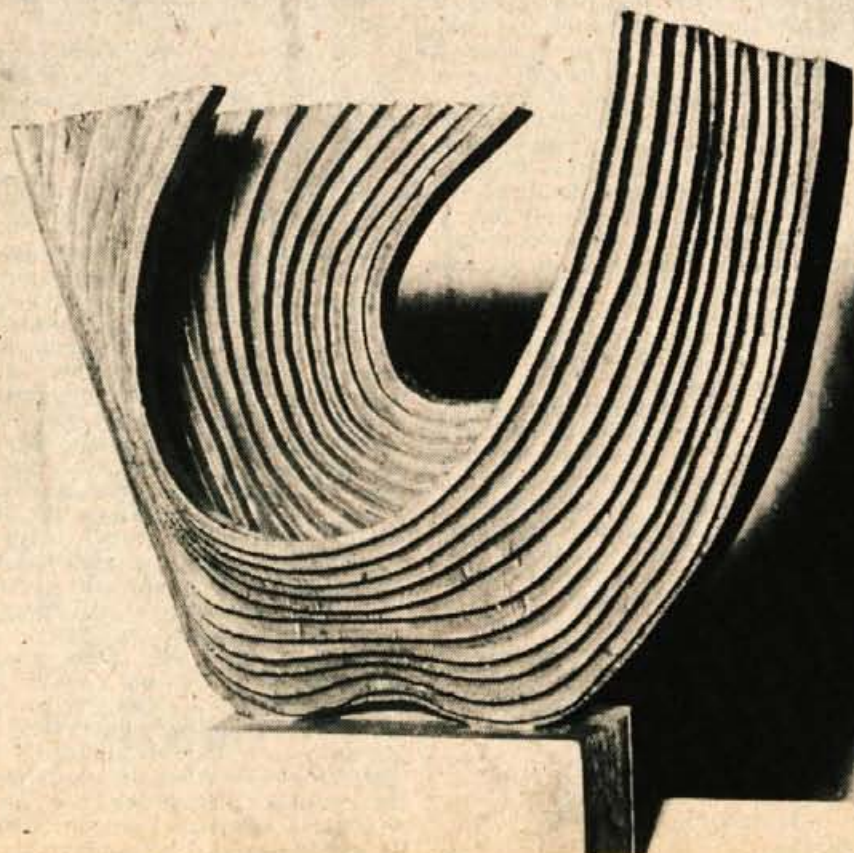
Rojen v Trziču leta 1930. Študiral v Ljubljani na Akademiji za likovno umetnost, kjer je po diplomi leta 1956 končal tudi specialno šolo za kiparstvo (1958). Samostojno je razstavljal v Trziču, udeležil pa se je tudi mnogih skupinskih razstav. Živi in dela v Trziču, kjer je zaposlen kot likovni pedagog.

Akademski kipar Cene Ribnikar je na kiparski ravni in s plastičnimi sredstvi povzel nekatere bistvene prvine, ki opredeljujejo slikarstvo in umetnost gorenjskega kroga nasploh. Gre za oblikovanje, ki je na videz abstraktno, pa vendarle izhaja iz povsem realnih izhodišč. Tudi sistem gradnje posameznih plastik z »izohipsami« sodi v isti oblikovni krog – zato tudi tolikšna sorodnost in vpetost v široka prizadevanja, ki jih nekoliko bolj poznamo v gorenjskem krajinarstvu in oblikovanju dinamičnih kompozicij (Legat, Novinc, Šubic, Marchel itd.).

To pa priča, da je kipar prizadet iskalec in hkrati nadaljevalec tradicije, umirjena osebnost, ki skuša podati regionalno sintezo avantgardnih prizadevanj in načel, ki naj bi bila specifična za širši alpski, ali točneje Gorenjski prostor. Kolikor se najprej ustavimo pri materialu – gre namreč za les – potem lahko ugotovimo, da je tu ena temeljnih tradicionalnih postavk, tako v spoštovanju lesne fature kot v izrabi gradiva, ki ima na tehniški ravni dvojni pomen – nakazuje povezavo s starodavno rezbarsko umetnostjo (sistem žlebičenja) in asociira z gubami, kakršne poznamo na gotski in zgodnjebaročni lesenih plastiki, hkrati pa ta isti sistem odpira neki nov pogled – gradnja likov z izohipsami nas namreč spominja na gradnjo maket, s tem pa posredno na oblikovanje krajinskega prostora in na načrtovanje. Skratka, na povsem sodobno in aktualno življenjsko strukturo.

Les, ki ostaja kot materialna struktura nespremenjen, je vedno izbran, gladek z lepim potekom letnic in brez večjih deformacij (grč in podobnega). Tako nas spominja na klasično gradivo za makete, na vezane plošče. Obenem pa gladkost in tekoča faktura likov odkrivata tudi fistečare, ki jih ima les kot kompaktna materija, kot voljno in gibko gradivo, ki daje kiparju prav take možnosti kot glina. Vse to pa kaže, da pošveča Ribnikar gradivu kar največjo pozornost in da se zavestno odloča za material, v katerem je nastalo na stotine kipov v preteklosti.

Odnos do gradiva pa je hkrati tudi že pomemben del njegovega oblikovnega sistema. Gradnja v obliki stopničastih traktastih ploskev (govorili smo že o sistemu, ki spominja na gradnjo maket) v bistvu zahteva reliefno predstavitev kiparske zamisli – torej kompozicijo, ki ima taktilne, plastične kvalitete pa jo vendarle gledamo kot sliko. Da bi dosegel polno plastičnost in enakomeren učinek kipa iz vseh gledišč in zrelšč, je kipar posegel po duhoviti menjavi ravnin, ali točneje povedano po vrtenju ravnine okrog neke namišljene osi. Tako se nam navidezno reliefni liki (deli kompozicije) kažejo kot polnoplastični organizmi, kjer imajo posebno mesto tudi temne »vdolbine« in perforacije –

Skulptura II.

prostori, ki jih obdaja živahno vijuganje včasih skoraj dematerializiranega gradiva.

Ko smo omenili realno izhodišče njegovih kompozicij, smo mislili na več elementov. Asociacije z maketno podano podobo krajine smo že opredelili – v načelu gre za preoblikovanje doživetij in za prenos povsem realnih, vsakdanjih spoznanj na novo raven, kjer namesto vsakdanjih (izkustvenih) pomenov zaslutimo novo govorico. Namesto sporočil o oblikah našega okolja sprejemamo kiparjevo misel o dinamičnem vrenju in večnem prepletanju silnic, o sproščanju energije in o njenem umirjanju, hkrati pa o večni nedokončnosti – saj se robovi njegovih kompozicij zaključujejo tako, kot bi neznana sila prestrigla in nasilno ukrotila trakaste plamene, ki silijo v prostor.

Druga povsem netradicionalna prvina (tudi na materialni ravni) pa je v Ribnikarjevem kiparstvu poudarjena slikovitost in namerni odklon od prastarega načela, da mora plastika učinkovati predvsem kot krepka, nezlomljiva gmota. Kolikor v samem jedru njegovih kipov čutimo tudi željo podati lesen kip kot organsko in trdno gmoto, pa je vse ostalo usmerjeno drugam – v dematerializacijo in v izrazito rahljanje, v spletnje in fantastično poigravanje, kjer je les postal podoben ognju, saj je trakasta faktura površin, predvsem pa krhkost skorajda negacija materije.

Potemtakem lahko govorimo tudi o prvini, ki je v bistvu bolj slikarska kot pa plastična – o poudarjeni in skorajda potencirani težnji po slikovitosti. Vendar se prav tu pokaže tudi kiparjev občutek za prostor in plastično formo. Plamenaste in na videz nekontrolirane krožne oblike so deli trdnega sistema, sestavina objekta, ki je v skrajni posledici kip z vsemi tradicionalnimi atributi in strukturo.

Tako je kipar dosegel zanimiv učinek in kar je najpomembnejše – izredno dinamično in vtis notranjega vrenja v materialu. To pa je že poteza, ki nakazuje izrazitejši ekspresivni in hkrati antropomorfni koncept. Dogajanja v materialu, prepletanje trakastih likov in oblik, so povzete večne napetosti in konfrontacij v človeku, govore o fantastičnem preoblikovanju realnega sveta, kakršnega poznamo iz sanj in spet paradoks – sanjska vizija živih oblik je podana na izrazito racionalen, stvaren način. Vsa dogajanja in prepleti ter napetosti izhajajo zgolj iz medsebojnih razmerij enega samega gradbenega elementa, iz strukture trakastih in plamenastih likov (izohipsnih plošč) ki v novih sestavih izgubljajo svoj stari pomen in postajajo nosilci novega.

Zato lahko rečemo, da je akademski kipar Cene Ribnikar ustvaril preprost in učinkovit črkopis ali še točneje: modificiran znak, ki ga veže v artikulirane nize in končno v sporočilo, katerega bistvena sestavina je klic k doživljanju in podoživljanju lepe vsakdanjosti. Prav zato je kipar najmočnejši tam, kjer ostaja zvest gradnji kompozicij s skupimi in trdnimi elementi – torej takrat ko gradi svoje like kot rezljane, zgovorne »makete« okolja, kakršno živi v umetnikovih zamislih in sanjah.

V tem kratkem zapisu smo seveda podali le nekaj možnih interpretacij, ki so daleč od kvalitativnega rangiranja – vendarle nakazujejo tudi mesto, ki ga ima Cene Ribnikar v okviru sodobnih umetniških prizadevanj na Gorenjskem. V tem okviru bi ga lahko postavili na formalni ravni v tisti tok prizadevanj, ki jih je v tem prostoru najbolj dosledno uresničil na slikarski ravni Henrik Marchel, v kiparstvu pa, kot smo ugotovili prav Ribnikar s svojo dinamično in slikovito inačico lesene plastike.

Ivan Sedej

Skulptura VIII.

Ob 30. obletnici osvoboditve

Bolnica nad Bohinjem

dr. Ivan Hribernik-Matjaž

Dežuje, dežuje – že ves teden dežuje, ko da ne misli več nehati. V gozdu je ves dan somračno. Megla vsepovsod in nikamor se ne gane. S smrekovih vej, od vsake iglice kaplja, kaplja. Čez dan se vsa ta vlaga nekajkrat zgosti, ozračje se še bolj stemni in dež se vsuje, kakor da bi narava od dolgega časa zavzdihnila. Samo to je dobro, da se človek ob takem vremenu počuti varnega.

Skozi velika okna naše bolnice lijejo v sobo prameni somračne svetlobe. Pa se hitro porazgube. Samo če Lojze hudo napenja oči, še lahko v postelji prebira krepkejši tisk. Pavle v kotu je že ves v mraku. Pozno popoldne je. V naši bolnici je tiho in bolnikom ni za šalo. Ta večni dež, ta somračna luč smrekovih gozdov v dežju in megli jim je legla na dušo. Alenka pristavlja na odprtem ognjišču za večerjo. Ob ognjišču je tako prijetno toplo. Tam radi posedamo. Obrazi zažare v svetlobi plamenov in luč nam razsvetli naša srca.

»Izidor, zaigraj!«

Kaj takega Izidorju ni treba dvakrat reči. Vsi, ki zmoremo, se zberemo okrog ognjišča, posedemo na klop, na stope, na klado, na zložena drva, drug drugemu na kolena ali pa stoje strmino v ogenj in tiho počej spremljamo harmoniko.

*V mraku gozda ob tabornem ognju,
pesem tiho junaki pojo...*

Alenki je tesno ob ognjišču. Vedno mora gledati, kam stopi.

»Veselo pesem zaigraj!«

»Katero pa?«

Če mi lučka na gori, pa mi mesec sveti...

»Tiho, ne tako glasno!«

Sredi pesmi utihnemo, ko se ob vhodna vrata nekdo zadene tako, da se zatresejo in odpro. Skoznje stopa s hrbotom naprej tovariš Zlatorog. V napetih rokah drži nosila, na katerih nekdo negibno leži. Zadaž nosi Janez. Nosila s težkim tovorom položita na tla. Za njima stopajo še drugi nosilci. V obraz so blede od utrujenosti.

»Od kod nosite?«

»Do Podjelja so ga pripeljali, možgane ima prestreljene,« odvrne Zlatorog.

»Tovariši, nazaj v sobe, vsak na svoje mesto! Rozvita, prižgi luč, pripravi za previjanje. Alenka, pristavi vodo. Pa vroč čaj mu skuhaj!«

Zdravnik Matjaž se skloni nad ranjenca in odgrne težko, premočeno odejo. Sopara se dviga iz blatno premočenih cunj.

»Kako mu je ime?«

»Tone je.«

»Tone, tovariš Tone!« kliče Matjaž. »Kaj se ni še nič zavedel?« Odpne mu suktnjo in srajco ter skloni glavo nadenj. »Srce še bije. Pomagajte mi ga sleči!« Tone je premočen do kosti. Rozvita previdno odstranjuje obvezo z glave. Sredi čela na nosnem korenu mu velika krvavo podpluta oteklina docela zakriva levo oko. Kjer bi moral biti nosni koren, je videti majhno okroglo ranico. Od nje drži k ustom tenka sled strnjene krvi. Le s težavo mu odpremo levo oko. Skoz ozko režo se za hip pokaže in zgane temno rdeče podpluto zrklo. Izstrelna rana je zadaž na meji lasišča, tik nad desno zaušesno kostno vzboklino.

»Prestrel možgan. Prav na dnu lobanje je morala iti krogla,« šine zdravniku v glavo. »Škoda, spet bomo pokopavali. Kaj poreko njegovi, mati, sestra, brat, dek-le...?!«

Strjeno kri mu izmijemo iz las, prezebljo telo drgnemo z vlažno, toplo krpo in povežemo rane. Tone se takrat zave. Z zdravim očesom nalahno pomežikne.

»Zebe!« iztisne skozi priprte ustnice.

Damo mu piti vročega čaja in ga previdno položimo v posteljo.

»Fantje, zdaj pa tiho! Tovarišu je treba miru, mnogo miru!«

V sobi je tiho! Medtem se je povsem stemnilo. Nov ranjenec je vedno velik dogodek za tovariše.

»Prestrel možgan,« je dejal zdravnik in gubančil čelo. »Le kako jo je skupil?« pre-mišljujejo tovariši in se šepetaje pogovarjajo.

Sleherni spet razmišlja o svoji usodi.

Pod toplimi odejami, na belih rjuhah spi naš Tone. Streho ima nad glavo, na suhem je...

Matjažu je toplo pri duši.

»Ej, ta naša bolnica, bolnica nad Bohinjem, sredi gozdov!«

Divji lovec, naš Zlatorog, ki pozna tu sleherni ped zemlje, je izbral prostor zanjo. Že kot otrok je tod zalezoval srnjake, stikal za ptičjimi gnezdi in se dostikrat odpravil po gamsá prav tja v skale pod Toščem in Mišeljim vrhom! Zdaž je že zrel možak. Kdo naj bi izbral primernejši prostor! Zvečer se oglase kravji zvonci z bližnje Konjske doline. Na drugi strani bolnice drži kolovoz prav blizu nas. Če bi te tam kdo ustavil in vprašal, kje naj bi tu bila bolnica, bi pokazal kamor koli, samo ne proti jugu, kjer skrita ždi sredi smrekovega holmčka. Planšarice hodijo za kravami nedaleč od nas, a še ni nobene zaneslo do naše barake. Vse pokriva taha in kamenje. Nikjer nobene sledi!

Že zgodaj spomladi so začeli dovažati deske. Gradili so jo naši najzanesljivejši. Pripeli so jo ob debla smrek, zato se ob vetrovnem vremenu narahlo maha in ječi v sklepah. V njej sta dve veliki bolniški sobi. V vsaki je 10 postelj, po dve in dve druga nad drugo. V sleherni je mreža, žimnica, beli prtici in tople volnene odeje. Vse to smo v nočeh od daleč znosili na ramah. Največ so zanjo »žrtvovali« Pšinski vitezi. V predsobi je kuhinja z odprtim ognjiščem, v drugem kotu pa so na steno pritrjene omarice za zdravila in instrumente. Na podstrešju je še kakih 10 rezervnih postelj in precejšnja zaloga zdravil.

Naša bolnica je dolga 8 m, široka pa 6 m. Ni velika, toda lična je in nam v ponos. Najlepše v njej pa so velika okna. In začetek? Dve pinceti, zarjavel pean, jod, zavojni material, nekaj tablet in injekcij sem dobil, ko sem prišel. Operacijski nož smo tudi že imeli: gillet britvica, zasajena v kratko, ukrvljeno paličico, je dobro rabila. Z njo je naš Izidor že pred mojim prihodom odstranil tovarišu kroglo izpod kože! Ko sem prvič prišel, so ležali ranjenci v pastirskih stajah.

Mimo nas je držala ozka pastirska pot. To nas je stalno vznemirjalo.

V noči na 2. maja 1944 je v naši bližini zapel šarec. Planili smo iz koč in na robu gozda v napetosti čakali do jutra. Kasneje smo zvedeli, da so Švabi v kake pol ure oddaljeni vasi Podjelju ujeli partizana Janka in imeli samo 50 m pod nami zasedo. Izidor, upravnik ambulante, je odredil premik. Še istega dne proti večeru smo v mraku in megli krenili z ranjenci in vsem premoženjem v višje lege. Teže ranjeni so hodili prazni, drugi pa so pomagali nositi cele krošnje odej in kotle. Lojzeta in Joža smo nosili. Kdor je že nosil ranjence, ve, da so težki, še posebno težki, če se odeje napijejo vlage. Pozno ponoči smo se ustavili v neki rebri pod smrekami. Utrujeni smo popadali vsak pod svojo »brino«. Deževalo je. Naslednji dan smo vse vprek sušili ranjencem odeje in rjuhe v bližnjih pastirskih stajah, saj so bili premočeni, da jim je teklo pod hrbti. Drugo jutro smo se prebudili v snegu. Sneg na odeji, sneg v laseh. Topi se nam in kaplja za vrat. Sotorskih kril takrat nismo imeli. Medtem smo z naglico v bližini gradili zasilno bivališče. Streha nad glavo in suho ležišče – to je bilo najvažnejše. Med visokimi smrekami smo postavili zasilne bunkerje. Košate veje so jim segale do tal. Tu sem smo se preselili tretji dan.

Sredi junija 1944 je prišla v Bohinj Gradnikova brigada. Kdo se ne spominja tistih slavnih dni, ko so borci brigade v silnem naletu napadali v Bohinju in dolini Radovne postojanko za postojanko? V nočeh je pokalo in bobnelo, da je bilo veselje. Veselo pokanje z biči in ropot bogato obloženih vozov je odmeval v njih.

Ponoči pa so pripeljali tudi ranjence. Deset, dvajset in še več so nam jih pustili. Postal nam je pretesno. Nekateri so morali spat pod milim nebom. V nočeh sem trepetal ob misli, da mi utegnejo pripeljati ranjence s prestreljenim trebuhom ali kaj podobnega. Ne bom jim mogel pomagati. Umirali bodo, pa bi jim ne bilo treba, če bi imel primerno orodje pri rokah. Danes pa že imamo toliko orodja, da bi se lotili tudi tega. Nekaj smo ga dobili iz doline, drugo pa nam je po naši zamisli napravil kovač iz Srednje vasi.

»Bogat si, Matjaže! Še nikoli nisi bil tako bogat. Ranjenim tovarišem lahko nudimo streho, toplo posteljo in potrebno pomoč. Koliko smo si pa še potem ubijali glave, da so nam osnovni pojem konspiracije prešli v meso in kri. Konspiracija – misel, ki nam je stalno glodala v duši; umetnost, ki se v nji le polagoma izuriš. Šele ko ti sleherni misel, vsak gib nehoti spremlja misel na konspiracijo, si se tej umetnosti nekoliko približal. Bogme, partizani smo precej doumeli njeno skrivnost.

Lepo je Matjažu pri duši, ko pre-mišljuje o vsem tem. Žulje ima na rokah. Če bi jo le Tonček zvozil. V dolini bi za tako poškodbo gotovo umrl, toda partizan je, utegne se izmazati.

Saj še ni dolgo tega, kar so nam prinesli Pavla. Sredi noči je bil vsej brigadi za vodnika. Spodrsnilo mu je in zvalil se je v prepad. Ko mu je zdravnik v temi otipaval glavo, je s prstom zadel v mehko – v možgane na temenu. Z zlomljeno ključnico in polomljenimi rebri so nam ga prinesli nezavestnega. V nezavesti je ležal skoro teden dni. Nato je v vročični omotičnosti uhajal po vseh štirih iz bunkerja. Nekega dne je stopil na noge. Sicer je takoj zopet zgubil ravnotežje in padel, toda vstal je, prvič vstal. Vedno je imel spremljevalca, ki ga je vodil. Spočetka je razločeval samo svetlobo od teme. Včeraj nam je pa popihal skoz glavna vrata, pa se je takoj ujel v smrekove veje, ki jih ni opazil pravi čas. Od napora je zdrknil na kolena in nam ves radosten pripovedoval, da je videl nekaj zelenega. Pri partizanih je vse mogoče. Tudi to je mogoče, da nam Tone ostane.

Tonček jo je skupil takole:

»Progo smo šli minirat v dolino blizu Bohinjske Bistrice in jo pognali v zrak. Hotel sem se prepričati o razdejanju. Zlezem iz zaklona in grem k progi. V temi začujem pred sabo korake. Kriknem: Stoj! Sklonim se, še enkrat: Stoj! in že pade rafal. Začutil sem udarec v glavo in se zavalil v grm ob cesti. Naslednje jutro sem se šele zbudil. Ležal sem na cesti brez opasača, puško in revolver so mi vzeli. Švabi so mislili, da sem mrtev. Po kolenih sem se plazil do nekaj sto metrov oddaljene hiše. Domači so se bali in me niso sprejeli. Vlekel sem se dalje in potem ni šlo več...«

Zdaj je tu, naš Tonček. Dva dni in tri noči je ležal v dežju na zemlji. Morda pa le vzdrži, saj je partizan!

V naši bolnici je običajno veselo. Neka čudna sila bedi nevidno nad bolniki. Vročični so, pa se vseeno smejejo. Hoditi ne morejo, pa se priplazijo po vseh štirih do ognjišča. Mnogokrat se jim čudim, da se tako redko sporečejo. Kdo bi ne postal nestrpen in razdražljiv, če mora biti iz dneva vdan med štirimi stenami! Če ne sije sonce, je v bolnici mračno. Kvečjemu nekaj korakov smejo v gozd in že jim zasveti nasproti znamenje. Krog in krog bolnice smo smrekova debela v primerni razdalji na bolniško stran nekoliko olupili. Te meje ne sme prestopiti nihče, saj bi ga sicer izključili ne glede na zdravstveno stanje in bi si nakopal velike nevšečnosti. Varnost, konspiracija, to pomeni za partizansko bolnico vse. Le redko jim je dovoljeno, da smejo pred bolnico, da se tam sončijo. Kljub vsemu pa se naši fantje smejejo in zbijajo šale.

Lojze, moj najpotrpežlivejši, ima vedno pripravljen nasmev na ustnicah. Osem mesecev je že prikoyan na posteljo, a humorja mu ne more vzeti nihče. Tudi Matjažu večkrat tako pove, da se mu že zbirajo črni oblaki za nagubančenim čelom, a kaj, ko se zasmеje kot grlica in z njim vred vsa soba.

Lojze, črnooki sin naše Primorske, rad nagaja Alenki in Rozviti. Obe imamo vsi radi, čeprav nekateri trde, da je Rozvita »grozovita«, sama Alenka pa pravi, da se ne bo nikoli poročila, ker bi morala potem vedno kuhati.

Kadar prinese pakete, ki so jih poslale vrle tovarišice iz doline, v naši bolnici zašumi. Moji bolniki radi jedo, tudi posladkajo se radi, najraje pa kadijo. Vsakokrat, kadar jih opazujem, kako odpirajo zavitke, se mi zdi, da so jim pa v največje veselje vendarle priložena pisemca. Njihove rane, zdravje, ki so ga žrtvovali, vse je deležno priznanja. Ko pa tako prisrčno pišejo. Vse jim znajo govoriti iz duše, pa naj piše Pavla ali Tilka, Majda ali Marja, Tanja ali pa Bohinjka – lepa Minka.

Tovariši tudi radi bero. Višek dneva je, ko Sergej prinese pošto. Lojze običajno na glav prebira časopise in drugo partizansko literaturo. Sedi na postelji z nogo v svojem koritcu in bere naglas ter premišljeno. Poslušajo ga v obeh sobah, saj jih loči smo tenka, lesena stena. Nato politizirajo in komentirajo dogodke. Vsi so enih misli, le v taktiki se včasih ločijo.

Med našimi fanti vlada resnično nov duh. Kakšna razlika med ljudmi te starosti v stari Jugoslaviji in sedanji novi, komaj nastajajoči. Veže jih ena misel: Tito! V tem imenu je obsedeženo vse: mržnja do okupatorja, pripravljenost na žrtve, tista tiha, a vendar mogočna sila v človeku – želja po srečnejšem življenju, ki se je v času domovinske vojne razplamtela v silen, neugasljiv kres.

V nočeh prisluškujejo daljnim eksplozijam v dolini in štejejo rafale. Od desete ure dalje je v naši bolnici tiho.

Slika bi bila nepopolna in moji fantje bi mi zamerili, če bi ne brali tudi o Mikiju in Kikiju. Právzaprav smo ju prvotno imenovali za Petka in Cvetka. Miki in Kiki sta bili le konspirativni, partizanski imeni.

Alenka Gerlovič: Kolona z ranjenci, 1945, linorez

Seveda, v dobri partizanski bolnici mora biti vse konspirativno, pa bi ne bila tudi naša dva srnjačka?

Izidor in Matjaž sta ju nekoč prinesla pozno ponoči. Pastirci na zgornjih Gorjušah so ju na paši ujeli in ju poklonili za »ranjene tovariše«. Lovci so trdili, da sta do takrat ugledala komaj kakih 10 juter. Matjaž in Izidor menda že dolgo nista bila tako srečna kakor takrat, ko sta ponoči s srnjačkoma v naročjih hitela v bolnico.

Spočetka se bolniki srnjačkov še dotakniti niso upali, saj sta bila drobna in nežna kot dva komarčka. Bila sta ljubljena vseh. Krmili smo ju s steklenico na cucelj. Polnomastno bohinjko mleko smo morali pošteno razredčiti, da ni trpela prebava. Pila sta strastno, kot dva telička. V preveliki vnemi jima je cucelj često zdrknil iz gobčka in mleko je škropilo po njunih kožuščkih in hranilcu. Najraje sta poležavala ob ognjišču. Kmalu sta pa začela sama odhajati v gozd na pašo. Če sta bila ravno prav sita, ne preveč in ne premalo, sta ti na ime Miki in Kiki sledila kot dva psička. Pa se je zgodilo, da se je Miki, ki je imel po sredi hrba dve tako lepi progi belih lis, čez noč močno prehladil. Zaman je bila vsa Matjaževa umetnost z dieto in s kapljicami in tabletami. Pogrešala sta materine toplote in hirala. Čez dva dni so ga našli umirajočega pred bolnico. Ustrelili so ga, ker je bilo prehudo gledati v te žalostne, umirajoče srnjačkove oči. Tisti dan smo malo govorili. Teden nato smo zakopali še Kikija. Resnično smo žalovali za njima. Lojze je pa pripomnil, da je morda bolje, da sta umrla, ker kdo ve, kaj bi napravili z njima Švabi, če bi ju dobili v roke.

Novembra meseca sem jemal slovo od bohinjkih hribov in ljudi, od bohinjkih

gozdov in naše bolnice. Sredi oktobra so me klicali na Sanitetni odsek IX. korpusa v Zg. Trebušo na Primorsko.

»Tovariši, odhajam. Teško mi je, vedno se vas bom rad spominjal. Nate bom mislil, Lojze, ti si bil moj najpotrpežlivejši. Pavel, moj nebogljencek, ki sem te zopet učil hoditi. Tonček, tebe sem že zapisal med kandidate smrti. Maks, ti si šele pravkar prišel. Ves si še vročičen, pisati mi moraš, kako ti gre. V skrbem bom zate. Aleksander, povej jim večkrat kaj koristnega! Ti to znaš najbolje. Alenka, ne jokaj! Glej kako se Rozvita modro drži. Dobila boš nov štedilnik in nič več se ne bo kadilo v tvoji kuhinji. V kratkem bo dobila naša bolnica še drugo steno, da vas ne bo zeblo, ko zapade sneg. In vsi vi preostali tovariši, ki sem bival z vami pod skupno streho: mnogo smo doživeli skupaj. Ena velika misel nas druži: domovina mora biti svobodna in srečna! Vsi prispevamo k temu, mi malo, vi mnogo, mnogi – vse. Vsi pa vemo, da se bodo naše vroče želje skoraj izpolnile. Takrat boste zapregli voliče, streljali boste in vriskaje krenili v dolino. To bo velik dan. Odtehtal bo vse hudo. Takrat bi hotel biti z vami, pa bom verjetno daleč proč.

K vam pride nov zdravnik, doktor Borut. Skrbel bo za vas, prav tako kot jaz in še bolj. Bodite mu dobri! Tovariši, smrt fašizmu!»

Zbrali so se krog mene in mi z otroškimi očmi sledili.

Mnogo svojih bivših bolnikov sem že srečal v svobodi. Tonček me je obiskal in se rad vozil na kolesu. Pavle je poročen in upam – tudi srečen. Vsi se pa radi spominjajo bolnice nad Bohinjem – varno skrite sredi gozdov.

Valentin Polanšek

Književnik Valentin Polanšek se je rodil leta 1928 v Lepeni pri Železni Kapli. Izhaja iz podeželske proletarske družine. Osnovno šolo je obiskoval v domači vasi, leta 1942 pa je prišel v Kranj, kjer je bilo v gimnazijskem poslopju nemško učiteljsiše. V težkih okoliščinah, sredi katerih se je znašel mladi in zavedni koroški Slovenec, je začel svojo literarno pot. Leta 1944 je moral v RAD (delovni bataljon). Po vojni je v Celovcu končal učiteljsiše in je leta 1948 nastopil prosvetno službo na Obirskem, kjer je še danes ravnatelj dvojezične osnovne šole.

Svojo prvo slovensko pesem je objavil leta 1948 v celovski Kroniki, prva pesniška zbirka pa je izšla šele leta 1963 in nosi naslov GRAPE IN SONCE, izdala pa jo je Založniška in tiskarska družba z o.j. Drava, Celovec – Borovlje. Ta knjiga je skupaj z zbirko Milke Hartmannove napovedala preporod slovenske pesniške besede na Koroškem v povojnem času. Drugo knjigo njegovih pesmi pod značilnim naslovom KARANTANSKE je leta 1971 izdala Mladinska knjiga v Ljubljani, lani pa je izšla pri Državni založbi Slovenije še tretja Polanškova pesniška zbirka LIPOV BOGEC.

Valentin Polanšek je eruptiven ustvarjavec, ki ima za seboj izredno obsežen pesniški opus, hkrati pa se posveča tudi pripovedništvu. Polanška že od nekdaj navdušuje koroška pokrajina, v katero po eni strani vpleta značilno koroško ljudsko tradicijo, bogastvo ljudske pesmi, po drugi strani pa se kot prizadet sodobnik pogloblja v težke socialne in narodnostne probleme, ki danes stoji pred našim človekom na Koroškem. V tem širokem socialnem okviru pa teče tudi pesnikovo intimno življenje, polno svetlobe in upanja, zvestobe in zaupanja, hkrati pa se skrbi in gremkobe. Za vse to je Polanšek našel primerno pesniško besedo ter pretežno sproščeno svobodno obliko. Njegovo celotno pesniško in kulturno prizadevanje na poseben način posvečuje utesnjenjuoča samota na Obirju, ki mu ostaja zvest tudi v teh dneh. V današnjem trenutku naše Koroške je določena posebna vloga in vrednost njegovega dela.

Priložnostni ponatis je vzet iz zbirke Lipov bogec. F. P.

Slovenska pesem na Koroškem

LIPOV BOGEC

I

Vse,
kar se dogaja,
se uresničuje
že stoletja.
Samo današnji dan
gre hitreje,
ker nebožjim mlinom,
ki so stoletja počasi mleli,
pomagajo
Slovenci-Nemci,
Nemci-Slovenci,
Slovenci-Bindišarji,
Bindišarji-Slovenci,
Nemci-Bindišarji,
Bindišarji-Nemci,
pa Nemci.
Danes smo bili pri pogrebu
samega sebe
in z grenkobo ugotovili,
da pokopavamo materinščino.
Ni bil pokop telesnih ostankov.
Bilo je rojstvo
koroškega Slovenca,
ki ne zna
slovensko.
Kako so naučili
naš narod
v svojem nebožjem imenu!

II

Pol tisočletja je že,
ko je zvedel
slovenski kmet-kosez
na knežjem kamnu
od novega deželnega vladarja
Habsburžana Ernesta Železnega,
da ne razume
našega jezika!
Potlej smo dajali
Bogu in vladarju,
tujcem, fevdalcem,
Turkom, kugi
desetine
in slovenske krčine,
janičarje
in sebe,
ker so pohlepno skolonizirali,
temeljito skristijanizirali
in prekvasili
naših prednikov prešibke bogove,
naše prednike,
naša imena,
naš vojvodski prestol,
našo zemljo,
našo govorico,
našo ...
naše ...
naš ...
nas!

III

Razumejo nas,
da govorimo
o odprtih mejah
in združeni Evropi,
samo manjšinskega jezika
ne znajo.
Razumejo,
da ljubimo
svojo materinščino,
ali ker smo manjšina,
lažejo,
da je naša beseda
narečje.
Razumejo,
zakaj sta po plebiscitu
oktobra tisočdevetstoindvajsetega
na Kardinalsplatzu v Celovcu
pila slovesno pri sveti maši
oba sodeželana
kelih miru in sprave.
Ne razumemo
pa mi,
zakaj imajo nas samo zato radi,
ker baje vsi Slovenci
itak nemško znajo.

IV

Dežela ob Dravi
trdi, da je Evropa v malem.
Samo razlika je ta,
da se je maja petinštiridesetega
drugod zasvitalo,
tukaj pa so predali rjavosrajčniki
oblast,
kot da se ne bi nič zgodilo
po končani vojni.
Govorijo, govoriijo, govoriijo
in se širokoustijo o romanski toniki,
o germanski kvinti
in celo o slovanski terci.
Kako prostaško se je zadiralo
'trizvočno soglasje'
prav jeseni dvainštedesetega leta!
Kako so evropsko nadarjeni,
ko niti pogodbe ne izpolnjujejo,
podpisane celo od svetovnih sil.
Dežela ob Dravi
je zbirališče
naših nevidnih in vidnih solza
skozi dolgo, dolgo dobo
evropske zgodovine.

V

Zgorevamo
že od časa turških vpadov
in kmečkih uporov ...
V pretekli moriji
mi je zgorel
dvainštiridesetletni oče

v kacetu,
 devetdesetletni praded
 pa na moji rodni zemlji.
 Premnogim rojakom
 je zoglenela mladost
 v grozni preteklosti
 nasilja.
 Severnjaški vihar
 pa se v tej deželi
 ne poleže,
 da le stežka ostanemo
 žive plamenice
 v obdravskem prastrahu.

VI

Kar vse premažimo,
 vse napise in vsa imena.
 Ali pa prekrstimo
 vse,
 koder se nam roga
 zgodovina,
 o kateri radi molčimo
 ali pa jo pretvarjamo.
 Pa bodo Sehrsöhni spet sršeni,
 Hundsdorferji Psinjeveščani,
 Besitzerji psicarji.
 Ali pa se učimo ilirščine
 in keltščine –
 samo slovenščine ne,
 da ne bi kdo pozneje
 v tolikih jezikovnih pokvekah
 rodbinskih, ledinskih, krajevnih
 in kakor kolišnih imen
 začel brskati
 po tako osramujoči zgodovini
 te dežele.
 ki je dandanes
 mnogim za protiutež
 zgubljenim pokrajinam
 ob Severnem morju,
 kjer kruta roka
 pravične zgodovine
 piše trde resnice,
 četudi po tisoč letih.

VII

Pri nas
 v koroškem karavanskem svetu
 je vse navkreber.
 Rodili smo se visoko nad tisoč metrov.
 Življenjski plaz
 nas odnaša v nižave.
 Mnogo rojakov
 se porazgubi.
 Navkreber so prihajali
 počasneje in redkeje
 tisti,
 ki so nam potujčili imena
 rodbin in ledin
 in naš samih.
 Zdaj vedno bolj
 prepredajo
 naš karavanski svet
 s cestami –
 škoda,
 da ni več do naših rojakov
 navkreber.

VIII

Kot velikovski vozač,
 pocestniško prezrt,
 stopica
 z izžetimi vekami
 skozi napihnjeno
 'evropsko mesto'.
 Tukaj je bil
 Hitlerjunge.

nemški vojak,
 slovenski partizan
 in danes:
 Niks mer pisl bindiš,
 pisl tajč,
 pisl supn,
 pisl flajš –
 ampak 'kertnar'.
 Kleti hudič,
 nocoj grem
 in mazaško napišem
 na slovensko hranilnico
 'Smert slovensko' –
 toliko pa še znam
 čušovski dialekt.

IX

Sveta dežela
 je postala domovina
 karantanskih Slovencev,
 ko so Bajuvarci in Franki
 uredili zadevo vladarstva,
 brali maše
 z daritvijo domače krvi
 in prižgali svoje meče
 v znak spreobrnjenja poganov
 in oblasti nad tlačani.
 Priseljeni grofje
 in drugi mogetci
 so prisilili svoje podložnike,
 da jim zgradijo varne gradove
 in samostane;
 sebi pa je preprosti narod
 karantanski
 gradil na gričih
 in v zakotjih
 cerkve.
 Vsak je imel neko oblast:
 Nemci na tem svetu,
 Slovenci tolažbo za oni svet.

X

Klečali ste,
 klečali boste!
 taka je zapoved
 oblastnikov tudi še danes,
 ker vi niste
 vi!
 Kdor je tisočletja tlačnil,
 se mu že samo od sebe pokima,
 se mu že samo od sebe poklekne.
 A pride čas,
 ko se mali ljudje strnejo
 v silno gmoto veličine:
 Tako moč
 so izpričali
 karantanski Slovenci
 v turških vojnah,
 takšno silo
 so pokazali
 v kmečkih uporih,
 takšno upornost
 so razvili
 proti tisočletnemu rajhu.
 Pride čas ...

Skulptura III.

NEKROLOG NA POSLEDNJEGA ORAČA

V moji gorski grapi
 zaropota samo še tuintam
 poslednji mlin,
 letošnje vigred
 je spregel
 še zadnji orač:
 Nad pol stoletja
 je brazdal
 svojo prstena posest,
 vanjo zakopal
 mladost in znoj,
 misli in pokončno hojo,
 pesem in kletev,
 ženo in starše
 in nekaj otrok.
 Večkrat se mu je morda
 zahotelo vlažnega pokoja
 v sveže zorani brazdi,
 da bi vanjo legel
 in se dal zasuti s prstjo,
 živ z živo prstjo.

Po naših kmetijah
 je odtelevizila
 nekdanja molitev,
 prstena trdnost:
 'Daj nam danes
 naš vsakdanji kruh ...'
 Ker vsi kupujemo kruh
 od tujca,
 kakor televizorje
 in stroje in vse udobje.
 Pašniki so prejšnje njive,
 jutri jih bomo morda
 že pogozdili.
 Staro oralo je samo
 v napotje,
 odkar smo letošnje vigred
 pokopali starega orača,
 poslednjega orača,
 najstarejšega orača
 iz gorske doline
 moje mladosti.

Portret P. G. Testaferate, o. pl. 75 × 95 cm
(Ob začetku restavratorskih del)

Baročni portreti v Glavarjevi knjižnici v Komendi

Knjižnica Petra Pavla Glavarja v Komendi šteje med redko ohranjene kulturne vrednote 18. stoletja. V njej je nad 2000 zvezkov, med katerimi so tudi inkunabule, stari tiski iz 17. in 18. stoletja ter rokopisi slovenskega prosvetljenca Petra Pavla Glavarja. Urejena in opremljena je z originalnim baročnim pohištvom v nadstropju Glavarjeve beneficijature, ki jo je dal zgraditi P. P. Glavar leta 1752.

V prostoru pred knjižnico, ki je prekrit z novoodkritim lesenim baročnim stropom in bo v njem prikazana dejavnost P. P. Glavarja predvsem na čebelarstvu, visijo baročni portreti, ki so nastali v času od prvih desetletij pa do konca 18. stoletja. To so portreti komendatorja Pietra Giacomina Testaferate, Petra Pavla Glavarja in njegovega naslednika v Komendi Jožefa Tomelja ter Martina Jožefa Jebačina, dobrotnika Glavarjeve knjižnice.

Vsi štirje portreti so slikani na platno, njihova velikost je 75 × 95 cm, razen Jebačinovega portreta, ki meri 50 × 64 cm. Slike je zadnjikrat restavriral leta 1904 Ludvik Grilč, čeprav se je pri restavratorskih delih (1974) in (1975, akad. slik. T. Marolt) v restavratorski delavnici Zavoda za spomeniško varstvo v Kranju pokazalo, da so bili portreti preslikani v 19. stoletju ali pa Testaferatov portret že ob koncu 18. stol. V restavratorskem postopku so bile slike najprej prenesene na novo platno in nato se je pričelo čiščenje slik in snemanje kasnejših preslikav.

Največje presenečenje je zbudil portret komendatorja Testaferate, ki se je izluščil izpod stare preslikave. Pokazala se je drugačna portretna kompozicija in tudi vse fineše slikarjevega čopiča, ki so sliko ovrednotile kot kvaliteten primer portretnega slikarstva iz prve četrtine 18. stoletja.

Ob začetku restavratorskih posegov je bil portretiranec upodobljen dopasno z desnico oprto na knjigo. Njegova levica se je izgubljala v desni rob slike. V desnem zgornjem kotu slike je bil naslikan Testaferatov grb. Ozadje je bilo nevtralnno in skoraj ni dalo slutiti razgibane draperije zastorov, ki so se pokazali po čiščenju in snemanju preslikav.

Ko je bila slika dokončno očiščena, se je izkazalo, da je portretiranec upodobljen v slikanem ovalnem okviru, ki ga z obeh strani spremlja bogato drapiran rdeč zastor. Desnica, ki je prej odpirala knjigo, je sedaj kot prostorsko pomagalo slonela na slikanem okviru. V sredini spodnjega roba slike se je med rastlinskimi volutami prikazal Testaferatov grb. Grb, ki je bil v desnem

zgornjem kotu slike, je bil naslikan v eni izmed starejših preslikav, ko je takratni restavrator z doslikavo prekril poškodbo na barvnem sloju. Spremenila so se tudi upodobljenčeva oblačila. Po odstranitvi doslikanega oblačila, ki je prekrivalo ovalni okvir, je bil pred nami upodobljen baročno samozavesten plemič. Prav ti znaki posvetne-plemiške predstavitve portreta so bili verjetno vzrok kasnejše, jazenistično nadahnjene preslikave, ki je skušala zbrisati poteze plemiškega portreta in poudariti duhovniški status komendatorja barona Testaferate.

Pri snemanju rentolažnega platna iz leta 1904 se je pokazalo, da je bil točen Grilčev napis na hrbtni strani platna, ki je posnel originalni napis na hrbtni strani portreta; vendar ni bilo najti ev. avtorjeve signature.

F. Stele v topografskem opisu »Politični okraj Kamnik« — 1929 (str. 380) pravi o portretu Petra Pavla Glavarja: »Glava in grb popolnoma preslikana. Prvotno očitno zelo dober portret, za čegar avtorja smemo z ozirom na ulogo, ki jo je igral pod Glavarjem pri dovršitvi cerkvene notranjščine v Komendi, upravičeno domnevati, da je bil Jelovšek, je tako postal dvomljive vrednosti.« In za Testaferatov portret: »Pendant h Glavarju.« Vendar se je pri restavriranju pokazalo, da Glavarjev portret ni preslikan in da gre pri obeh portretih za očitno dva različna avtorja.

Posebej zanimivo je avtorstvo Testaferatovega portreta, ki je po restavratorskih delih izpričal kvalitetne slikarske prvine. Eno izmed vodil, kje iskati avtorja portreta Testaferate, ki je v Komendi živel kakih petnajst let od 1715. leta dalje, je na »Razstavi portretnega slikarstva na Slovenskem od XVI. stoletja do danes« leta 1925 v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani, pod številko 18. razstavljeni portret komendskega župnika Roglja (o. pl., 70 × 96 cm), ki je bil na hrbtni strani slike signiran: Daniel Savoye (pinxit) 1725.

Župnik Rogelj je za časa komendatorja Testaferate služboval v Komendi in odigral tudi pomembno vlogo v Glavarjevem življenju, ko so ga kot najdenčka na župniškem pragu v Komendi našli poletnega dne leta 1721. Na portretu je Rogelj upodobljen dopasno v duhovniškem oblačilu z velikim malteškim križem na prsih. V ozadju je čutiti draperijo zastorjev in nakazuje se tudi senca ovalnega naslikanega okvira kot pri Testaferatovem portretu. Stilne značilnosti obeh portretov, način predstavitve upodobljenecv in kompoziciji obeh slik ter časovno ujemanje obeh portretov podpira-

Portret P. P. Glavarja, o. pl. 75 × 95 cm

Portret J. Tomelja, o. pl. 75 × 95 cm

Portret M. J. Jebačina, o. pl. 50 × 64 cm

Portret komendskega župnika Roglja, a. pl. 70 × 96 cm, sign. na hrbtni strani: Daniel Savoye (pinxit) 1725

Portret posestnika Ajmanovega gradu, Daniel Savoye, 1725

jo možnost, da je avtor obeh portretov slikar Daniel Savoye, čeprav je signiran le Rogljev portret. Potrditev avtorstva bi bila mogoča, ko bi bil restavriran tudi Rogljev portret in možna primerjava obeh originalov.

O slikarju Danielu Savoyu je malo znana in doslej je bilo njemu pripisanih ali signiranih le malo portretov. Deloval je v Ljubljani v letih 1727 do 1730 kot navaja Julius Wallner v prispevku »Beiträge zum Geschichte der Laibacher Maler und Bildhauer im XVII und XVIII Jahrhunderte« (Mittheilungen des Musealvereins für Krain, 1890, str. 123). Postal je ljubljanski meščan leta 1727 in ga davčne knjige omenjajo med leti 1726 do 1730. Do razstave »Barok na Slovenskem« v Narodni galeriji v Ljubljani 1961. leta je bilo znanih sedem portretov, ki so nastali med leti 1720 in 1725. Prevladovala je domneva, da je bil Daniel Savoye slikar domačega porekla, vendar kaže, da je verjetno v sorodu s slikarjem Danielom de Savoye, ki je bil rojen 1654. leta v Grenoblu in je umrl 1716. leta v Erlangenu.

V oceni razstave portretnega slikarstva leta 1925 (Zbornik za umetnostno zgodovino, 1925, »Portretno slikarstvo na Slovenskem od XVI. stoletja do danes«) vrednoti France Mesesnel Daniela Savoye kot slikarja, katerega duševna domovina je bila Francija v obdobju régence. »Prevzetna samozavest baročne dobe se pri njem spreminja v elegantno nameščenje, kakršno ljubi bližina sijajnega dvora. Pri njem pa ostanejo portreti polni moške vsebine. Savoyetov kolorizem, ki razkrajja lokalno barvo in ljubi diskretne skupine v celotnem enotnem tonu ter njegova prelestna, skicirana tehnika, sta v tretjem desetletju 18. stoletja sodobna pridobitev francoskega slikarstva, čigar posamezna dela prihajajo še vse stoletje na Slovesko.«

Tudi v restavrirani, novo oživiljeni podobi komendatorja Pietra Giacoma Testaferate je zastopan galantni reprezentativni portret prve četrtine 18. stoletja z značilno

Portret P. G. Testaferate (med restavriranjem)

skicozno potezo slikajevega čopiča, ki drobi lokalne barve, mehko modelira obraz in mojstrsko podaja detajle.

Literatura (poleg v tekstu citiranih del):

- Ljubljanski Zvon 1815, I. Vrhovec:
- Peter Pavel Glavar
- Slovenski biografski leksikon I,
- Peter Pavel Glavar
- Organizacijski vestnik CMD 1952,
- Demšar: P. P. Glavar
- Koledar Mohorjeve družbe 1956,
- Demšar: 800 letnica Komende
- V. Stesla: Slovenska umetnost I, slikarstvo, 1927
- Barok na Slovenskem, katalog razstave, NG Ljubljana, 1961
- Ivan Pregelj: Izbrani spisi, 1964 (opombe)
- Olga Zupan

Illmo et Rmo Monsig
Pietro Giacomo Testaferata Patrizio Maltese
de Baronidi Castro Cicciano e Gomerino
Referendario della ambe due Segnature

inetta d anni 83.

Obijt 25 Oct. Ao 1763. Maltae apud S.S. Carmelitas

Rest. 1901/12

Grilčev napis na Testaferatovi sliki (1904)

Pavel Lužan

Bumerang

(vesela igra v dveh dejanjih za štiri igralce)

odlomek

dramatis personae: TIP 1, TIP 2, TIP 3, ŽENSKA

I. dejanje, 2. prizor:
(scena: pisarniški prostor ob
7.30: za tremi pisalnimi mizami
sedijo trije uradniki)

Tip 3: (mehko, nežno) Sanjajo ... (GLASNO ZEHA) ... Ti uradniki dejansko vedno sanjajo ... Njihova telesa izločajo očarljive sanje — ee ... (GLASNO ZEHA) (šepeta) Sa-nja-jo-oo ... (Tipi negibno sedijo z odprtimi očmi) (Ženska potrka, Tip 3 postane živahen)

Tip 3: Naprej!
(Vstopi Ženska v živobarvni letni obleki, z blokom in svinčnikom)

Ženska: Dober dan!
Tip 3: Le naprej!
Ženska: Klical si me!
Tip 3: (prijazno) ... Torej ... draga kolegica!

Ženska: Prosim, kolega?
Tip 3: (uradno, ostro) Tovariš kolega!
Ženska: (še čudi) Ampak — tovariš kolega?!

Tip 3: (mehkeje) Saj gre, kolegica! Le razumeti je treba ...
Ženska: (nejevoljno) Tisoč stvari.
Tip 3: Tako je s temi rečmi na svetu.

Ženska: Da — preveč je vsega.
Tip 3: A vse reči že imajo svoja imena.
Ženska: Vendar — glavnega manipulanta še ni.
Tip 3: (mirneje) Tudi ta bo v kratkem imenovan.
Ženska: Danes je že 19-ti dan.
Tip 3: Jutri bo dvajseti, kolegica.
Ženska: Da, čas teče.
Tip 3: Normalno, kolegica.
Ženska: In jaz imam predlog!
Tip 3: Le počasi — s spremembami!
Ženska: Tudi za ustreznega kandidata vem!
Tip 3: Bom že jaz uredil, kolegica.
Ženska: Ker jaz dobro poznam ljudi ...
Tip 3: To vsekakor, vendar draga kolegica. — moja kravata ni copata!
Ženska: Oh, seveda ...
Tip 3: Nič drugače!
Ženska: To vsekakor.
Tip 3: No, saj si bistroumna, draga kolegica!
Ženska: Izkušnje pač!
Tip 3: Sicer pa ...
Ženska: Sedmi čut!
Tip 3: Na tej liniji ni mogoče pretirati.
Ženska: Vem, tudi zame mora biti vse oprijemljivo.
Tip 3: Seveda mi je jasno, draga kole-

gica ... To vsekakor ... saj — ti si vendarle še tista moja ...
(Tip 3 široko sede in ji ponudi naročje — kolena)

Ženska: (ga nadaljuje) Moja desna roka.
Tip 3: (živahneje) In sploh tista moja skrita in odkrita prava ...

Ženska: (ga nadaljuje) Moja z vso težo in prizvoki ...
Tip 3: Da, točno — moja perfektna forma viva ...

Ženska: (s smehom) Res. Že nekaj petletk.
Tip 3: Vidiš! Vendarle priznaš ... mehko) draga kolegica!

Ženska: Kljub vsemu ne bi pretiravala!
Tip 3: Seveda — zdaj je spet drugačen trenutek ... Skratka!

Ženska: BREZ DVOMA —!
Tip 3: In sploh, Zgodovinsko gledano.
Ženska: Resda! (zapeljivo) Že imam blazen pulz!

Tip 3: O, me neskončno veseli, da si konec koncev ...
Ženska: In trenutno tudi!
Tip 3: Vidiš ...! Zato pa — sedi semle, bliže ... (se s stolom primakne k njej) hova kolegu napisala pismo!

Ženska: Zlahka ... (mu sede na kolena) A računaj, da imam le pet minut.

Tip 3: Vsekakor — kratko in jasno.
Ženska: Kraj in datum?
Tip 3: Vse — milimetrsko natančno.
Ženska: In suhoparno. Za umret — suhoparno!

Tip 3: No, daa ... Tebi ni nič skrito.
Ženska: Ne reci!
Tip 3: Moram! Kar poglej — vse je zares lepo! Oblika in vsebina ... Skratka — zdaj sem varno skrit.

Ženska: Brez posebnih nesreč.
Tip 3: V temle pismu zapakiran.
Ženska: Suhoparen, popisan list!
Tip 3: Preveč črno gledaš, draga moja ...

Ženska: In vidim!
Tip 3: No — potem lahko priznaš, da sem jaz odprt človek.

Ženska: Kot kakšno odprto pismo, res!
Tip 3: Ho-ho!
Ženska: In prozoren kot celofan. (vstane iz njegovega naročja)

Tip 3: A ti? Kaj pa ti? (se smeje) Ti si ženska razsvetljena!

Ženska: Morda ... svojčas!
Tip 3: Vsak čas, draga kolegica ... Kot vsaka lepa reč.
(premor) Čeprav je to neumno slišati.

Ženska: Posebno v naših krajih, ne!
Tip 3: Je pa resnično.
Ženska: Ko že vsak dnevnik čivka!
Tip 3: Četudi — vendar je to druga zgodba ... Če je človek sam ... kot ti — nekaj časa gre, potem splava in izgine spodaj brez imena in podpisa ... v staro šaro kot vsaka reč.

Ženska: Ekskluzivna ne!
Tip 3: Bajje tudi ...!
Ženska: Ah ... potem o svetu nič več ne rečem!

Tip 3: Pa bi bilo lepo!
Ženska: Niti o delčku časa ne rečem!
Tip 3: Pa reci o kapljici!
Ženska: Kje neki! Sploh ne; ti ne morem do dna!

Tip 3: Vidiš — zato, ker si vase zaprta!
Ženska: Ne bi rekla!
Tip 3: Jaz pa bi te rad prečital!
Ženska: Česa ne poveš!
Tip 3: Kar pravijo po vseh pisarnah! (zapreži v začudenju)

Ženska: Sama si!
Tip 3: Strah me ni!
Tip 3: Pravijo ... da je to pasje življenje.

Ženska: Nikogar nič ne briga!
Tip 3: Da si vse dneve tu! Kot kakšen inventar!

Ženska: Kaj jih briga!
 Tip 3: Ampak pravijo!
 To je pravcata indolencija!

Ženska: Te govornice so!
 Tip 3: Kaj te briga!
 Ženska: Nič, seveda!
 Tip 3: Nisi moj mož!
 Ženska: Tvoj kolega sem.
 Tip 3: To me nič ne briga!
 Ženska: Mene tudi ne.
 Tip 3: Potem molči o tem!
 Ženska: Toda — jaz dobro vem, da je večkrat treba izginiti odtod?
 Tip 3: Izginiti?
 Tip 3: Da.

Ženska: Kam?
 Tip 3: Kamorkoli...
 Ženska: Predlagaš vikend?
 Tip 3: Da. Kajkrat bi šla lahko z menoj.
 Ženska: Kako?
 Tip 3: Lahko bi mi rekla?!

Ženska: Jaz nisem tak tip.
 Tip 3: Si raje sama?
 Ženska: Jaz nisem sama.
 Tip 3: Ampak po pisarnah pravijo.
 Tip 3: Izmišljajo si!
 Ženska: Pa reci, če ni res, kar pravijo!
 Tip 3: Včasih celo stavijo.
 Ženska: To je zares čudno!
 Tip 3: To je tako.
 Ženska: Kako?
 Tip 3: Ne vem.
 Ženska: Ka-ko?
 Tip 3: (mirno, nežno) Veš — najprej je en svet, potem pa še in še...
 Ženska: Da, pravijo!
 Tip 3: Gnjavijo me!
 (Tip 3 stopi k ženski in jo od zadaj objame)

Ženska: Zato reci resnico.
 Ne... ne... Resnica je blazna reč.
 Tip 3: Pa reci to blazno reč!
 Ženska: Ne — nič.
 Tip 3: Pa nič.
 (premor)
 Ženska: Enkrat drugič...
 Tip 3: Prav! (premor) Pa nič!

Ženska: (Tip 1 hitro vstane in se približa — Tipu 3 in ženski, ki drži v roki pismo; oba presenečeno zijata) (s smehom) Seveda nič — nič!
 (Tip 1 hitro vzame ženski pismo) (voha pismo) Zelo prijetno je v troje! Tega sploh nisem vedel. (premor)
 Tip 1: Sploh ni dolgočasno! Lahko si mislim karkoli...
 Ampak nikar ničesar ne misli!
 O prav lahko si mislim karkoli!
 (Tip 3 izgubljen, z grozo strmi)

Ženska: Torej — si moraš spet nekaj izmisliti!?

Ženska: Ne bodi vraževerna. V rokah imam njegovo pismo. (premor)
 Tip 1: (s strahom) Kaj boš z menoj? (s smehom) Ne bom te ubil.
 Tip 3: Torej boš telefoniral?
 Tip 1: Kam? Za tole nimam besed!
 Tip 3: (napeto zatišje)
 Tip 1: (s strahom) Kaj boš storil z menoj?
 Tip 3: (napetost)
 (mirno) Nič. Meni se nikamor ne mudi.
 Tip 1: (Tip 3 zija, njegov strah prehaja v čudenje)
 (mirno) Najbrž bi te lahko povabil na kavico, to bi te ogrelo — toda čas za kavico je mimo.
 Tip 1: Zato se mirno pogovorimo, ker sem utrujen od heretikov.
 Vrni mi pismo!
 Mi ne pride na misel, čeprav si zdaj... (preteče) lahko mislim karkoli!
 Tip 1: Ampak on misli hitreje kot ti! (živahno) Ne, jaz mislim hitreje kot on, ker se meni nikamor ne mudi. Jaz vem, kaj je čas. Imam

ga na pretek. Zato se lahko mirno pogovarjam z muho na stropu ali s ključem v žepu!

Ženska: Kljub temu mu vrni pismo!
 Tip 1: Nasprotno! (Tipu 3) Jaz te lepo prosim, da še pišeš pisma.

Ženska: Ampak — on lahko stori kaj drugega!
 Tip 1: Najbrž ne — ker bom njegova pisma prebral!
 Ženska: (napadalno) On lahko stori kar hoče!
 Tip 1: Tega vendar ne bo storil...!
 (Tipu 3) Saj si zato, da preberem tvoje pismo, mar ne?!

Tip 3: (v grozi) Meni... Jaz...
 Ženska: (ostro) On ima močnejše roke kot ti! Tudi noge ima daljše!
 Tip 1: To ni res! Moj kovček je večji in težji od njegove aktovke! Tudi moje noge so daljše, ker sem prepotoval cel svet. On pa ima kratke noge, sicer bi tule hitreje napredoval.
 Ženska: Tega noče, ker ima tetovirane roke... In mi ima povedati tisoč reči!
 Tip 3: (izbruhne) To je res!
 Tip 1: (se posmeje) Potem je ta reč jasna!
 (Tipu 3) Imam prav? Le reci!
 In dovoli, da tudi jaz pogledam tvojo ročno galanterijo!
 (Tip 3 hitro zaviha rokave, da je videti tetovirani roki, ki ju pomoli proti Tipu 1)

Tip 3: (nesrečno) Včasih si brezupno želim, da bi živel kot kdo drug — da bi bil kdo drug. Nihče določno. (premor) Samo — če bi si lahko slekel kožo, potem pa prišel ven kdo čisto drug...
 Tip 1: (hitro) Pa si že poskusil s kopalnico, milom, vodo in krtačo!
 Tip 3: O, tudi!
 Tip 1: Si že poskusil menjati obleko... vsako sezono, vsak mesec, vsak teden, vsak dan, vsako uro in vsako minuto?
 Tip 3: O, tudi!
 Tip 1: Si že poskusil menjati službe in družbe, mesta in leta, ljudi in denimo... poti?
 Tip 3: O, tudi! Bilo bi čudovito ugotoviti, da sem nekdo drug. (zlomljen je, utihne)
 Tip 1: Menda! To je jasno! Že ves čas vidim, kako blefiraš! Na čelu ti piše! Zato je zelo pametno, da nisi plešast!

Ženska: (ostro) Reci mu, naj prekliče pismo!
 Tip 1: (zvito) Ne morem! (premor) Ne morem ga vleči za nos, ker človek ne more iz svoje kože, to vendar vidiš. (premor) On nima svojega tira kot jaz... in kakorkoli že — meni se nikamor ne mudi.
 (mehko) Jaz sem vtirjen v svoj tir... (proti Ženski, ljubkovalno)... Jaz, tvoj papanček, jajček-numericus... (zelo nežno)... ciza ogimura!

Ženska: (še bolj razdraženo) Torej — mu ne boš rekel, naj prekliče pismo?!

Tip 1: Ne, to sploh ne bi bilo pametno!
 Ženska: Potem mu bom rekla — jaz!
 (Ženska se postavi v govorniško pozico)

Tip 1: (ga rāzveseli) Izvoli! Beseda ni ujeta in ti si zarjica, znaš poskrbeti za to, da so stvari čiste in stežejo v redu kot iz škatle vzete. (prevzet je) Na tem kanalu bi te rad videl... blazno rad! (tišina) Ženska se odloči. Oprezno in zelo pozorno se približa Tipu 3 in mu zelo obzirno položi roko na rame: zbere se, išče besedo...).

Tip 1: Reci že — midva čakava!
 Ženska: (s težavo odpre usta) Aabl...! (utihne)
 (Odprtih ust strmi: ne more izreči besede)

Tip 1: Svobodno reci, nadaljaj — še vedno čakava!
 Ženska: (še enkrat poskusi)
 (tišje) Aabl...! (utihne, zgrozi se)
 (hitro še enkrat: panično poskusi): Ne morem, jaz mu ne morem reči...!
 (Njena usta oblikujejo glasove, ki jih ni slišati) (Tip 1 v ozadju čaka besedo in uživa) No — vidiš! Jasno je.

Tip 2: Ne, ne — ničesar ni jasno, tovariš!
 (Ženska svojo neizrečeno silovitost izpelje v napadalnost)
 Ženska: Ne morem, jaz mu ne morem reči...!
 Tip 1: Najbrž res! Človek ne more živeti od besed in tišine!
 Ženska: Zato mu takoj reci, naj prekliče pismo!
 (molči)
 Tip 1: (še ostreje) Slišiš?!

Ženska: (molči, vendar ne več tako odločno kot prej; zmeden je)
 Tip 1: (zakriči) A ti sploh kaj slišiš?!

Ženska: (odločno) Nič! Na tej frekvenci nič ne slišim.
 (Ženska zastane, zazija)

Tip 1: In s teboj se lahko pogovarjam samo o tem pismu.
 Ženska: O pismu?! Samo o pismu... Samo o tem prekletem pismu!
 Tip 1: Najbrž je res tako!
 Ženska: (izbruhne) Potem, potem tudi...!

Tip 1: Tudi... kaj?
 Ženska: Nič! Nič...! (se strese od živčnosti)

Tip 3: (s strahom Ženski) Ne, ne... šoka, jaz nisem vajen šoka, že od rojstva ne prenesem šoka, res, ves čas — vsi šoki na svetu se me prav nič ne tičejo...!
 (Tipu 1) Kaj nameravaš?

Tip 1: Nič. Toda — ko je človek v službi, ne gre drugače ko da prisluhne, poslušaj, pogleda, potipa in tako naprej, se razume! In tole pismo bom shranil, ker je to zelo lepo od tebe, da pišeš pisma... (premor)
 Edino, kar mi tule ni všeč, je to — da ves čas molčiš! (mirneje) Slišiš?! Človek pač mora katero reči! Tak je svet... iz besed. Zato ne molči!
 (blizu k Tipu 3) Mislim, da to sploh ni dobro.

Tip 3: (zlomljeno) Saj...! Saj...!
 Tip 1: (ostro) Ne maram ljudi, ki molčijo! Pri takih nikoli ne veš, kje si — na začetku ali na koncu. (kot prej) Saj... saj...!

Tip 3: Molk je nevarna reč! In najbolj je strašno*to, ker nič ne pomeni... tako kot pomeni bankovec s čelado!
 Tip 3: Saj...!
 Tip 1: (sikajoče) Zakaj torej — ničesar ne rečeš?!

Tip 3: (s strahom) Saj...! Saj...!
 (Utihne; iz te blokade vse glasnejše in hitreje govori ta »saj« v pomenu: Saj bi, toda...!)
 Tip 1: Saj...! Saj! Saj! Saj!... (nafaste v krescendo) Saj...! Saaj! Saaj!
 (na višku utihne) (napetost)
 Tip 3: (zlomljeno) Saj bi, toda čakam...!

Tip 1: (frapirano) Tega nisem vedel.
 Tip 3: Zdaj veš.
 Tip 1: (pomirjeno) Najbrž je res tako!
 (Nadaljevanje na naslednji strani)

- Tip 3: Saj ...!
- Zenska: (Tipu 3) Zato mu zdaj še ti reci!
- Tip 3: Ne, ničesar več!
- Tip 1: Ampak — reci no!
- Tip 3: Ne, ne. Rečem ti, bolje je tako, da ne.
- Zenska: (ostro Tipu 3) Reci mu!
- Tip 1: (nestrpno) Reci vendar že!
- Tip 3: Svarim te, ne igraj se z nevednostjo!
- Tip 1: Reci že!
- Zenska: (Tipu 3) Vsaj reci mu ...!
- Tip 3: (mirno) Danes zjutraj sem videl zvezde v očeh tvoje žene. Točneje — rimsko cesto sem videl. Potem sem odprl oči in slišal ... Šepetala je o človeku, ki da je z njo.
- Tip 1: (se čudi) Ki da je z njo?
- Tip 3: (mirno) Ki da jo razume.
- Tip 1: (frapirano) Ki da jo razume?
- Tip 3: In greje, bojda, ji je blizu — fantastično ... in tako to!
- Tip 1: (frapirano) Kako to?
- Zenska: (strastno) Še mu reci!
- Tip 3: Potem sem vstal. Popravil sem vajino stanovanje in serviral ženi zajtrk v postelji. Dva jajčka na tri minute in čaj brez teina. Sijala je od sreče ...!
- Tip 1: (frapirano) Si - ja - la ...?
- (Tip 1 presenečeno zre Žensko, ki sede na stol, poslušša Tipa 3 in sije od sreče)
- (Tip 3 se sesede v počep)
- Tip 3: Da ... Še vedno je najbrž tako, le da se meni ne zdi več smešno ... Ker ne vem, kako se bo to končalo.
- (Tip 1 je frapiran; a se zbere)
- Tip 1: Ampak — ne hodimo vraževerni, to res ni pametno.
- (Tipu 3) Lahko se zmeniva. (premor)
- Za vsako mrtvilo je poživilo ... zato mi moraš o vsem natančneje poročati ... Saj boš?! (premor) (Tip 1 počepne ob Tipu 3) (veseleje) To je najbolj pametno. Človek lahko en — dva — tri izgubi glavo, službo, kovček, karšibodi — jaz pa tega najmanj nočem, ker sem skrbno programiran, vreden in oprezen človek. (Tip 3 vstane, živahen in zgovoren je)
- Tip 3: (zelo zgovorno) Najbrž res! Zato nimaš telefona, pa tudi tvoj besedni zaklad je reven. In kot veš, nimaš zavaranega niti svojega spoštovanega palca na nogi — da ne rečem o tvojih očeh, lepi obleki in kupu takšnih reči, ki jih ljudje celo življenje zbirajo na kup ... In če poleg tega tudi zamolčim tvojo lepo ženo ... — Vse kaže, da si skrogan s sedanjim trenutkom in hodiš svojo pot. Videti je, da si človek, ki ne pozna nevarnosti. To pa je tako pomembno zame kot če rečeš na primer pleksus — in pri tem sploh ne slišiš, da ti grozi nevarnost z vseh strani. (Tip 1 navdušen vstane)
- Torej — pleksus?!
- Da, pleksus!
- Tebi sem jaz. — poznana osebnost?
- Tip 3: Poznan primer.
- Tip 1: Poznana zadeva?
- Tip 3: Prav gotovo — pleksus! Zato jaz ne izigravam potrpljenja tvoje lepe obleke.
- Tip 1: In tudi ne boš udaril na kakšno drugo struno?
- Tip 3: Rekel sem pleksus — in ni da bi udaril! (poudari) Ti si zame pravzaprav — pravcata zlata jama.

Ob stoletnici smrti

Lovro Pintar — »kranjski Ilir do smrti.«

Na pročelju farne cerkve v Preddvoru je vzdana nagrobna spominska plošča iz belega marmorja z vklesanim napisom:

LOVRO PINTAR
bivši breznjski župnik ter
deželni in državni poslanec
kranjske zemlje

Rojen pri sv. Tomaži pod
Seliškim zvonom v 2. dan
avgusta 1814. leta;
umrl Pred Dvorom v 10. dan
septembra 1875. leta.

Svečenik, pastir je duše vodil,
ljubil narod svoj do konca dni.
Z modrim umom v boj je zborov hodil,
on, ki tukaj v miru božjem spi.

Spomenik so mu postavili
kranjski deželni poslanci
in drugi čestitelji.

Mož, ki tukaj v našem Preddvoru že sto let v miru spi, je bil res vnet svečenik. Saj je spisal kar pet molitvenikov, prvega že l. 1848.

Bolj znano pa je Pintarjevo ime med čebelarji in sadjarji. Kjerkoli je služboval, je brž uredil drevesnice zlahtnega sadja. Tako je v Pintarjevi drevesnici v Preddvoru bilo zasajenih kar 300 plemen sadnega drevja z vrhov bližnjih graščakov in iz sadovnjaka ljubljanske Kmetijske družbe. Še večjo drevesnico je Pintar zasadil na Breznici (25.000 drevesc — 800 sort sadja). Seveda je bil Lovro Pintar ne le umen sadjar sam zase, pač pa je bil tudi učitelj svojim faranom. Kot takega, se ga je spominjal pisatelj F. S. Finžar v svoji noveli Gospod Lovro. Pisatelj pripoveduje, kako je učil gospod Lovro dečke na Breznici cepiti; kako jih je vodil k uljaku in na izlete na gore. Med potjo jih je učil, kako se morajo vesti v naravi, opazovati in videti. Torej, z mislečo glavo in videčimi očmi.

S sadjarskega področja je Lovro Pintar marljivo poročal v Bleiweisovih Novicah in

Lovro Pintar (1814–1875), reliefna podoba (bel marmor)

v Učiteljskem tovarišu. Objavljeni članki so še dandanes veljavni, posebno oni o obrambi pred sadnimi škodljivci.

Šedem svojih let (1867 — 1874) je Lovro Pintar posvetil javni gospodarski politiki. V tem času je bil najprej deželni in nato še državni poslanec. Izvoljen je bil v kmečkih občinah Radovljice in Kranjske gore.

Bil pa je Pintar po šegi onih časov tudi graditelj. To nenavadno nagnjenje do stavbarstva je kazalo kar več gorenjskih fajmoštrov. Kamorkoli je Pintarja zanesla služba, povsod je brž kaj prezidaval ali nadzidaval. Tako je dvignil preddvorsko župnišče za celo nadstropje, na novo je sezidal šolo, vodil pa je tudi gradnjo nekaterih zasebnih hiš (Kokrica) in celo mostov se je lotil; tako je zgradil med drugimi most čez Belo pri Kračmanovem mlinu.

Tudi življenjska pot Lovra Pintarja je bila nenavadna. Saj je latinske šole kot Gorenjec dokončal v hrvaškem Karlovcu. L. 1840 v mašnika posvečen pa je že moral oditi na trnovo kaplansko pot: Semič, Kočevje, Šentjanž. Potem: Preddvor, Zali log, Breznica. Na starost, v pokoj, pa spet v Preddvor.

Dasi velike, krepke, na videz čvrste in močne postave, je bil Pintar vendar že iz mlada večkrat bolehen. Na koncu se mu je omračil um...

Vse to, do tu zapisano, naj velja le kot prozaična ilustracija vsakodnevnih prizadevanj marljivega moža. Kajti fajmoštrov, ki so pisali mašne bukvice, sadjarili, čebelarili, po malem tudi zidarili in politizirali, v naši deželi ni bilo malo nikoli.

Toda razboriti Lovro Pintar je bil že bolj zlahtnega kova možak. Reči celo smemo, da je bil nekak literarni oče, mentor pa zagotovo, prvi slovenski pisateljici Josipini Urbančičevi-Turnograjski. Več let je bil domači učitelj grajskim otrokom (Josipini, Janku in Fidelisu) na Turnu. Z Breznice je pripeljal v Preddvor svojega mladega prijatelja pesnika in doktorja Lovra Tomana, poznejšega soproga Josipine Turnograjske.

Navdušen narodnjak, razgledan v literaturi in tudi v drugih vedah (geografiji, zgodovini, poznavanju slovanskih jezikov) je bil Pintar sicer do smrti ilirsko orientiran, zvest prijatelju in vzorniku Stanku Vrazu. Bil je to vsekakor vpliv karlovških ilirskih šolskih let. Lovro Pintar je kot semenišnik ustanovil celo posebno društvo za »gojitev ilirske ideje« (Slavo – ilirsko društvo, l. 1841). Resda je Pintar še doživel zaton ilirizma pri Slovencih, toda njegovega imena se v naši literarni zgodovini slejkoprej drži vzdevek poslednjega Ilira...

Zamolčati pa nikakor ne smemo dejstva, da je Lovro Pintar imel tudi sam nekaj literarnih ambicij. Napisal je med drugim naslednje povesti in črtice: Ribčev sin, Pobratimstvo, Serežan, Fran Veriti, Marko Bočar – slavjanski junak, Resnica čez vse, Kakoršna se na Hrovaškim sovražnikom domovine gode, Serbska Vojvodina, Ruske narodne igre idr.

Senčno črto pa zariše v Pintarjevo podobo sestavek, ki ga je priobčil v Novicah (l. 1851) pod naslovom Nekaj iz »Vesne«. Citiram doslovno:

O novem letu je začel na Dunaju lepoznavski časopis »Vesna« izhajati. Precej v prvem listu se bere dopis iz Ljubljane, ki ga je neki gospod K. poslal. Ta dopis je splošen pregled in pretres slovenskih pisateljev, posebno pa mladih pesnikov.

Nas ta misel obhaja, da je kritika vsakemu slovestvu potrebna. Njena imenitna naloga je, zmote pisateljev odkrivati in kaj boljšega nasvetovati. Ali prav močno se nam dozdeva, da Slovenci še nismo na tisti stopinji, da bi bilo slovenstvu koristno, naše literarne dela prav ojstro soditi in tiste, ki na taki sodbi skoz rešeto smuknejo, satirično zasmehovati in strastno v blato porivati.

Tudi to moramo opomniti, da nikakor ne moremo zapopasti, in da nam dozdeva se nihče ni vedel povedati, zakaj da pretresovavec slovenskih pesnikov v pešniškem diru našega slavnega Prešerna »nebeškega pesnika« imenuje. Marsikdo se je že tej besedi smejal. Mi sicer Prešerna kakor pesnika visoko spoštujemo, pa vendar skoro ne verjamemo, da bi se mu kdaj sanjalo, da ga bo kak Slovenec »nebeškega pesnika« imenoval.

Sebičnosti pa in mnenja po prvem sedežu naj v naših rajdah ne bo.

»Vsi za jednega in jeden za vse,« naj bo naše geslo.

Tako! Kar čutimo jezico »poslednjega Ilira« na Prešerna, ki je tako odločno odklonil Vrazovo navdušenje za ilirizem. (Beri: zabavljivi sonet Ne bod' mo šalobarde! in zabavljivi napis Narobe Katon!) Pa tudi odpor urednika Novic do Janeza Trdine, avtorja onega Pretresa slovenskih pesnikov, ki se je posmešnil koseščini, Bleiweisu tako ljubi. Seveda, Lovro Pintar ni mogel iz svoje kože – saj je Stanku Vrazu v pismu (l. 1843) obljubil, da bo ostal »Kranjski Ilir do smrti«...

Nagrobnik Lovra Pintarja, vzdani v pročelje farne cerkve v Preddvoru (levo od glavnih vrat)

Za konec zapisa, da spomin na Finžgarjevega »Gospoda Lovra« ne bo tako turoben, preberimo iz preddvorske župnijske kronike Pintarjevo šegavo avtobiografijo:

Od sebe kaj pisati je čudno. Vendar naj povem, da sem poln slabosti. Svoje glaven sem tako, da me nobena reč ne sme užugati. Kar se lotim, izpeljem, ko bi imele tudi hlače z guzice iti. Rodila sta me Miklavž Pintar in Mica Kaljan pri Andrešarju pri Sv. Tomažu v selški fari. Do enajstega leta sem krave in ovce pasel, do l. 1828 v Loki klase študiral, potem sem bil pol leta v Novem mestu v prvi šoli. A mi ni dopadlo in sem z dvema sorodnikoma izpod Sv. Lenarta na Hrvaško v Karlovec pobegnil, kjer sem se hvala Bogu prav dobro in lahko učil in tudi v četrti šoli že druge učil in zaslužil. Ondi sem se v slovenščino in v karte zaljublil; teh pa sedaj kar videti več ne morem. Filozofijo in bogoslovje sem v Ljubljani dobro izdelal. V tem času sem se slovenskih narečij in hebrejščine izučil. V tretjem letniku sem novo mašo stokal, ker peti znam le slabo. Potem sem šel za kaplana v Semič, odtod za kateheta v Kočevsko mesto. Tam sem poldrugo leto beračijo pasel. Šel potem v Šentjanž, kjer sem bil prav zadovoljen. Čez eno leto sem šel za kaplana k bolnemu župniku v Presko pri Goričanah. Tu sem tako zbolel, da pet let nisem mogel pridigovati. Zdaj sem bil velik revež. Živel sem pri oskrbniku gradu Goričane, nekaj časa pa sem služil kot hišni grajski duhovnik na Čušperku. Sledila so tri leta v Radovljici, kjer sem bil učenik otrok grofa Thurna. Bilo mi je dobro, le z grofinjo se nisva razumela. Sem jo leta 1848 večkrat hudo ujezil.

Leta 1849 sem prišel v Preddvor. Tu sem začel učiti Urbančičeve tri otroke in jih učil potem cela štiri leta. Hkrati sem od l. 1850 začel nadomeščati preddvorskega šolmoštra in ga še zdaj nadomestujem. L. 1851 sem zidal farovž, l. 1852 pristavo in drvarnico. Vse te reči so moj žep gotovo tavžent goldinarjev stale. Tudi most v Bašelj in enega čez Kokro sem pomagal delati; ravnokako tudi ceste popravljati. Napravil sem novo cesto od Kastruna do Rosmana in do turnske žage.

Zdaj sem se tlake naveličal!

Kdor te zapise bere, vsak drugače moje delo sodi. Temu so prečni, onemu predeči. Učenemu naivni, preprostemu slabo umljivi, poetu presuhoparni, realistu presanjavi... Vsak drugače sodi... Sicer pa me k tem pisanjem res ne žene lakota po blagu in slavi. Opravljam le tiho službo: nehvaležni pozabi skušam otepi spomin na velike gorenjske može. In če je potrebno, zastaviti še dobro besedo zanje.

Črtomir Zorec

nih pedagogov Slovenije, naj se te šole enakopravno z drugimi vključijo v pripravo na uvedbo celodnevne šole, da se ne bodo nepripravljene znašle v položaju, ko jim bi celodnevna šola utegnila postaviti sedanjo organizacijo dela na glavo in bo morda treba skrbeti dejavnost, saj jim bo še bolj kot zdaj omejen čas, večje težave pa bodo tudi s prostori in — že spet — pedagogi.

Pri vseh naštetih problemih glasbene kulture so glasbene šole soudeležene. Zato je prav, da mislijo na njihovo rešitev. Vendar so pri večini šole nemočne. Potrebna bo široka družbena akcija; ne enkratna, neprekinjena bo morala biti. Opredeliti bo treba obliko, vsebino, vlogo in mesto glasbene kulture in s tem tudi funkcijo in pomen glasbenih šol. Poklic pedagogov, dirigentov in solistov, godbenikov in drugih strokovnjakov naj bi dobil pravi pomen in trdnjši status. Potem bi bil privlačnejši, več mladih bi se odločilo zanj, družba pa bi od njih in od šol zahtevala kakovostno izvajanje smotrov, angažiranih in družbeno naprednih, zasnovanih na sodobnih metodskih temeljih. Ker je tudi dejavnost glasbenih šol dejavnost posebnega družbenega pomena, naj omenim, da so nekateri znani družbeni in pedagoški delavci večkrat poudarjali, naj bi bilo šolanje otrok v teh šolah brezplačno (tako je v SR Srbiji, Makedoniji, BIH). V Sloveniji drži v glavnem načelo, da šole dobijo sredstva za osebne dohodke, vse ostale izdatke naj pokrijejo s šolnino. Le-ta seveda ne more biti tolikšna, da bi se šole izkopalne iz materialnih težav. Tako plačujejo starši toliko, da šole lahko izvajajo osnovni program dela. Zelo veliko otrok se vozi k pouku vsaj trikrat tedensko, in to je zanje dodaten strošek, za tiste iz oddaljenejših krajev ne ravno malenkosten. Tako npr. plača učenec, ki se vozi v glasbeno šolo iz Boh. Bistrice v Radovljico, mesečno 150 din za avtobus. Za 6 let šolanja pomenita torej plačana šolnina in prevoz več kot milijon S din plačano investicijo v — po znanju bogatejšega — mladega člana naše družbe, prihodnjega samoupravljalca, ki bo znal najti svoje mesto v kulturi in mesto kulture v družbi. Vse to in pa dejstvo, da učenci pri vsej dejavnosti šol, s katero le-te opravljajo svojo vlogo, uporabljajo lastna glasbila, pa lahko označimo kot nekakšno oddolževanje staršev družbi, ki drugače omogoča obstoj šol, dopolnilno izobraževanje otrok, hkrati pa s tem sebi ustvarja lastno kulturno družbeno podobo. Ob upoštevanju vsega tega je pravzaprav neverjetno, da tolikokrat govorimo o glasbenih šolah kot o hobi šolah, oziroma da njihovo delovanje povezujemo z ekonomično šolnino. Malokrat pomislimo, da je poklic glasbenika izjema tudi v tem, da si mora kandidat zanj že na najnižji stopnji sam delno plačevati strokovno izobraževanje, s katerim si pridobiva znanje, potrebno za prihodnje združevanje dela na področju kulture in prosvete.

Čeprav je doba delovanja glasbenih šol zelo različna, pa je v glavnem njihova problematika za vse ista. Ne pred sprejetjem zakona ne po njem ni bilo vsaj približno poenoteno financiranje. Splošna problematika, o kateri je bilo govora prej, je skupno z bolj ali manj skromnimi finančnimi možnostmi onemogočala šolam, da bi si uredile dostojne učilnice, kupile primernejša glasbila, gramofone, magnetofone, obogatile knjižnico in seveda poskrbe-

le za dober in številnejši kader. Čeprav so tu in tam skorajda živodarile, so vztrajale, nabirale izkušnje, se izpopolnjevale, iskale najbolj primerne možnosti za vključevanje v družbeno in kulturno življenje svojih občin ter tako širile in utrjevale temelje obstoja.

Gorenjske glasbene šole so pred leti kaj malo vedele druga o drugi. Osrednje in pozneje področne republiške revije solistov in ansamblov glasbenih šol so bile preslabe priložnosti za tesnejšo medsebojno povezavo. Zato so se leta 1973 jeseniška, kranjska in radovljiska šola dogovorile za redno izmenjavo nastopov v vseh treh krajih. Kmalu se je pokazala koristnost teh gostovanj. Na letošnjih nastopih, eden od teh je bil v gradu v Škofji Loki, kjer sta se v sodelovanje vključili še šoli iz Trziča in Škofje Loke, smo že lahko primerjali kakovost izvajanja in izbiro skladb s sporedi prvih srečanj. Ugotovili smo, da posamezni pedagogi in učiteljski zbori oziroma glasbeno šolstvo našega področja v celoti zelo skrbno opravljajo svoje delo. Tako je tudi prav. Nesmiselne so razprave, zakaj in ali sploh so glasbene šole potrebne, raje storimo vse, kar moremo ali moramo, da bodo imele dobre pogoje za delo, potem pa od njih zahtevajmo, da bodo tudi delale dobro. Tako bo skrb kolektivov, da nekdanji nastopi ljubiteljskega muziciranja prerastejo v kvalitetne koncertne nastope, odvisne pač od starosti koncertantov, rodila še boljše rezultate. Pri izvajanju učnega načrta in oblikovanju koncertnih sporedov jim precejšnjo oviro predstavlja pomanjkanje notnega materiala, učbenikov in druge pedagoške literature. Upamo, da bo splošen napredek glasbenih šol pospešil tudi reševanje te problematike, in to v širšem, republiškem okviru, kar bo tudi eden od pogojev za vsebinsko in kakovostno enotno izvajanje zastavljenih smotrov.

Nekateri učenci, ki so se na zadnjih nastopih predstavili poslušalcem, so pokazali toliko nadpovprečno znanje in muzikalnost, da bi s pridnim nadaljnjim delom prav lahko postali bodoči aktivni ustvarjalci in poustvarjalci slovenske glasbene kulture. Bomo njihove talente znali, zmogli in utegnili izrabiti za kaj več kot za to, da svoje zmožnosti zgolj nakažejo? Je med njimi kaj bodočih glasbenih pedagogov za naše osnovne, glasbene, srednje in druge šole? Bo kdo med njimi znal in hotel stopiti pred amaterski vaški zbor ali pihalno godbo? Bomo znali ugotoviti, kaj potrebujemo in hočemo ter ustrezno usmerili mlade nadarjene v ta poklic? Ali pa bomo vse skupaj spet bolj ali manj prepustili naključjem?

Upajmo, da bodo imena kot npr. Pravst, Plešec, Kunc, Čušin, Torkar, Mencinger, Bauman, Testen, Komel, Legat, Jovan, Brence, Cilenšek, Pičman, Gogala, Zgajnar, Ahačič, Šifrer, Špenko, Horvat in druga obogatila narodovo kulturno zakladnico. Obstoj tako majhnega naroda na tako izpostavljenem ozemlju kot je naše, je že večkrat zbudil začudenje in občudovanje. Če bi ne gojili in ohranjali lastne kulture, bi tudi nas ne bilo več. Zato jo moramo gojiti načrtno, vanjo pa preudarno vključiti tudi glasbene šole, da se ne bo dogajalo kot sedaj, ko je kak naključni obiskovalec naravnost presenečen nad tem, kar pokažejo učenci višjih letnikov glasbenih šol. Njihova sposobnost in znanje sta za širšo javnost dostikrat skoraj nepoznano dejstvo, vzroki za to so pa različni.

GE

SNOVANJA — posebno kulturno rubriko Glasa urejajo: Jože Bohinc, Janko Krek, Andrej Pavlovec (likovna umetnost, umetnostna zgodovina, arhitektura, urbanizem), France Pibernik (leposlovje, literarna zgodovina), Tone Pretnar, Niko Rupel, Albin Učakar (odg. urednik), Crtomir Zorec (kulturna zgodovina), Olga Zupan (zgodovina, arheologija, etnologija, spomeniško varstvo).